

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HISTORIE

Historie Tělocvičné jednoty Sokol Plzeň V.
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Aleš Sutnar

obor Historie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Karel Řeháček, Ph.D.

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Historie Tělocvičné jednoty Sokol Plzeň V.* vypracoval samostatně za použití v práci uvedených pramenů, literatury a elektronických zdrojů.

V Plzni, 28. dubna 2023

.....

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce PhDr. Karlu Řeháčkovi, Ph.D. za umožnění zpracování bakalářské práce na toto téma a jeho užitečné podněty pro zpracování závěrečné práce.

Děkuji výkonnému výboru TJ Sokol Plzeň V. v čele se sestrou starostkou Helenou Chvojkovou za zpřístupnění dochovaných materiálů pro zpracování této bakalářské práce. Dále děkuji paní Marii Vaňkové a řediteli Gymnázia Plzeň, Mikulášské nám. 23 Mgr. Petru Mazancovi za zapůjčení výročních zpráv z archivu gymnázia a také sokolským bratrům Stanislavu Bukovskému a Pavlu Michalcovi za zajímavé zmínky k historii zkoumané sokolské jednoty.

Tímto bych chtěl také poděkovat všem cvičitelkám sportovní všestrannosti, které na “Pětce” cvičí po mém boku a věnují mnoho svého času rozvoji naší oblíbené tělocvičné jednoty.

Abstrakt

Tato bakalářská práce představuje historický vývoj Tělocvičné jednoty Sokol Plzeň V., založené v roce 1907 po V. všesokolském sletu, od kterého do jisté míry odvozuje svůj název. Za dobu svého působení vystřídali její členové pro svou činnost mnoho míst a pavilon s tělocvičnou jen pro svou potřebu vystavěli až v období Československé republiky. V době svého rozkvětu byla oblíbeným spolkem mnoha obyvatel města Plzně, ve kterém sídlí, pro svou nabídku tělocvičných i kulturních aktivit. V minulosti došlo celkem třikrát k přerušení sokolského snažení členů jednoty, ale přesto se jednota nadále vyvíjí i dnes a pro své členy zajišťuje především sportovní aktivity ve třech oddílech sportovní všestrannosti, stolního tenisu a kuželkářů. Cílem závěrečné studijní práce je vytvořit chronologický přehled dokumentující stěžejní události ovlivňující historický vývoj tělocvičné jednoty. Práce je sestavena především z archivních pramenů, odborné literatury a internetových zdrojů, s jejich pomocí je shrnuto více než stoleté období existence jednoty od doby jejího založení.

Abstract

This bachelor's thesis describes the historical development of the Physical education (PE) unit Sokol Plzeň V. This PE unit was founded in 1907 after the fifth all-Sokol gathering, from which it derives its name to certain extent. In its heyday it was a favorite association of many citizens of the city of Pilsen, in which it is based, for its wide offer of sport and cultural activities. In the past there were a total of three interruptions in the Sokol efforts of members of the PE unit, but nevertheless the unit continues to develop even today and mainly provides sports activities for its members in three sections: sporting versatility, table tennis and ninepins. The goal of this thesis is to create a chronological overview documenting key events affecting the historical development of the PE unit. The work is compiled primarily from archival sources, literature and internet resources, with their help the more than one hundred year period of the Physical education unit has been summed up since its foundation.

Klíčová slova: Sokol, město Plzeň, tělocvičná jednota, historický vývoj, sport a kultura

Keywords: Sokol, the city of Plzeň, Physical education unit, historical development, sport and culture

Obsah

Úvod.....	6
1 Sokol.....	9
1.1 Tělocvičný spolek s názvem Sokol.....	9
1.2 Sokol od počátku po současnost.....	10
1.3 Sokol a jeho organizace.....	11
2 TJ Sokol Plzeň V. ve svém počátku.....	13
2.1 Zrod nové jednoty v Plzni.....	13
2.2 “Petka” a její první kroky.....	16
2.3 Rozvoj jednoty do roku 1918.....	17
2.4 TJ Sokol Plzeň V. během Velké války.....	19
3 Budování silné republiky i sokolské jednoty zároveň.....	22
3.1 Cesta k postavení vlastní tělocvičny.....	22
3.2 Zpěv a divadlo jako nedílná součást Sokola Plzeň V.....	24
3.3 Sport a první velké úspěchy.....	25
4 Sokol Plzeň V. ve 30. letech minulého století.....	27
4.1 “Pětka” kulturní, vzdělávací a tělocvičná.....	27
4.2 „Tělo tuž, vlasti služ!“.....	29
4.3 Souboj s časem na stavbu sokolovny.....	30
5 Období nacistické perzekuce.....	32
6 Sokol Plzeň V. po skončení války.....	35
6.1 Znovunabytí svobody novým impulsem.....	35
6.2 Zánik ve jménu jednotné tělovýchovy.....	36
7 Znovuobnovení a vývoj jednoty v moderní době.....	38
8 Nositelé slavné i nepřijemné historie.....	41
Závěr.....	45
Resumé.....	47
Seznam pramenů, literatury a elektronických zdrojů.....	49
Seznam příloh.....	53
Přílohy.....	54

Úvod

„Nazdar!“

Tento sokolský pozdrav asi nejvíce napoví, že mnou zvolené téma pro zpracování bakalářské práce se bude týkat spolkové organizace Sokol. Jakožto dlouholetý člen Tělocvičné jednoty (TJ) Sokol Plzeň V., který se s tímto spolkem vyvíjí od svých dětských let, a nyní i jako činovník v řadách vedení, se zaměřím právě na tuto mateřskou jednotu. Dalším podnětem pro zpracování odborné práce na zvolené téma se stal také fakt, že dosud nebyla sepsána žádná rozsáhlejší práce o činnosti druhé sokolské jednoty v Plzni, která byla v minulosti pro velký počet svých členů z řad převážně plzeňských občanů oblíbenou organizací pro tělocvičný a kulturní rozvoj, a pro mnohé obyvatele dnešního městského obvodu Plzeň 2-Slovany je takovým spolkem dodnes.

Stanoveným cílem mé bakalářské práce je především popsat historii a vývoj TJ Sokol Plzeň V. od jejích počátků do dnešní doby. Bakalářská práce by měla objasnit motivaci pro vznik této organizace v době jejího založení, popsat všechny nejvýznamnější úspěchy jejích členů nebo také těžkosti spojené s několikerým úředně nařízeným přerušením sokolské činnosti. Objasnit by měla, proč tělocvičná jednota funguje až dosud, a může se tak nadále vyvíjet i v moderním období, nebo také jak je možné, že se tělocvičné jednotě v období její největší prosperity nepodařilo postavit plánovanou vlastní multifunkční sokolovnu. V neposlední řadě by měla stručně přiblížit význam činnosti Sokola, jeho dosavadní historii, a především jeho organizační strukturu, ve které se jako nejnižší složky objevují právě tělocvičné jednoty a jejich činovníci.

Při zpracování tématu jsem čerpal z několika typů pramenů, především materiálů uložených v Archivu města Plzně (AMP) a také v soukromé knihovně TJ Sokol Plzeň V. V AMP se nachází archivní fond Sokol V - tělocvičná jednota Plzeň (EL NAD 1594), který obsahuje 0,75 bm zpracovaných archiválií (2 úřední knihy, 4 kartony spisů, 45 fotografických archiválií a 45 tisků), mj. pamětní knihy, fotoalba a fotografie, spisy, plány na výstavbu sokolovny, výstřižky z tisku i vlastní tisky (např. zpravodaj jednoty Zdar). Pamětní knihy jsou přepisem z již zničených kronik, které sestavil dlouholetý vzdělavatel plzeňské jednoty Martin Hucl. Přínosnými byly také dokumenty uložené v knihovně TJ, kterými jsou např. zápisy z valných hromad, pravidelných schůzí výkonného výboru nebo také záznamy matrikářů o počtu členů v jednotě v jednotlivých letech jejího působení. Při odborném

výzkumu jsem čerpal rovněž z kronik školních institucí, s nimiž jednota spolupracovala a v nichž se nacházejí důležité zmínky o jejich kooperaci s TJ. Jednalo se především o Gymnázium Plzeň, Mikulášské nám. 23, kde mi paní Marie Vaňková z archivu gymnázia zapůjčila výroční publikace bývalé II. české státní reálky v Plzni. Využíval jsem také i aktuální webové stránky České obce sokolské, uvádějící shrnující informace o minulosti a aktivní současnosti spolku Sokol, nebo také internetové stránky odhalující činnost jednotlivých sportovních oddílů zkoumané sokolské jednoty. Zejména při zpracování nejnovějších dějin sokolské jednoty jsem mohl využít rovněž vzpomínek pamětníků, hlavně bratrů Bukovského a Holuba.

Výše zmíněnému primárně pramennému výzkumu odpovídala i volba metod práce. Pro vypracování práce bylo stěžejní probádat všechny dostupné archivní prameny jednoty, které jsou dnes dochovány bohužel v omezeném množství kvůli jejich převážnému zničení v období obou totalit v minulém století. Využíval jsem tedy především metodu přímou, která je založena na důsledné a kritické interpretaci zkoumaných pramenů. Dále jsem při sepisování obsahu práce používal metodu komparativní, pomocí níž jsem zkoumal a pojmenovával nastudované znalosti o sokolské tělocvičné jednotě v jejich souvislostech a vztazích. Vývojové kapitoly byly pojaty chronologicky a promítl se do nich perspektivní přístup k historické skutečnosti, poslední kapitola práce věnovaná historickým sokolským praporům je naopak utvořena logicky a díky tomu mohla být použita metoda induktivní, spočívající ve vyvozování obecně platných závěrů z dílčích poznatků. V případě využití vzpomínek pamětníků jsem postupoval pomocí metodiky oral history.

Práce je rozdělena do osmi hlavních částí - kapitol, z nichž ty nejrozsáhlejší jsou rozčleněny do několika podkapitol. V první kapitole se věnuji popisu Sokola, jeho dějinnému vývoji a organizační stránce tohoto spolku, přiblížení jeho smyslu a výkladu pojmů, objevujících se v dalších pasážích bakalářské práce. Následující kapitoly se věnují chronologickému rozvoji jednoty od jejího založení až po její znovuoobnovení ke konci 20. století. Tato pasáž je spojena s nejmodernější činností v jednotě. Závěrečná kapitola je věnována nositelům historie samotným - praporům jednoty, které stejně jako ona zažívaly své časy slávy, ale také období skrývání v ústraní a čekání na obnovu jejich důstojného postavení. Do příloh jsem zařadil seznam vedoucích činností v průběhu let existence TJ, ale také tabulku zaznamenávající nárůst či pokles členů v jednotlivých obdobích jejího vývoje. Mezi přílohami nechybějí ani obrazové materiály a fotografie z činnosti sportovní a kulturní nebo

seznam členů, kteří za svůj národ a s ním spojenou sokolskou myšlenku obětovali v dobách nacistické totality to nejcennější, svůj život.

Práce má ambici stát se materiálem přístupným pro širokou veřejnost, která by jinak neměla takový přístup k datům a záznamům ohledně činnosti konkrétní sokolské jednoty, jejíž historie je plná zajímavých poznatků a událostí. A jelikož tělocvičná jednota ve své knihovně nedisponuje žádným rozsáhlejším materiálem, který by shrnoval její dějinné působení, rád bych ji doplnil touto prací mapující významné okamžiky z její bohaté historie, ať už ve formě tištěné bakalářské práce, nebo ideálně prostřednictvím jubilejní publikace.

1 Sokol

1.1 Tělocvičný spolek s názvem Sokol

Spolek Sokol, tak jako je nyní uveden zákonem č. 89/2012 Sb. v občanském zákoníku¹ a byl tak označen i po svém vzniku v 19. století, byl založen v období, kdy docházelo k rozvolnění poměrů v Rakousko-Uhersku po odeznění tzv. Bachova absolutismu. Docházelo k zakládání různých kulturních spolků, ale dařilo se i těm tělocvičným, mezi které Sokol bez pochyb patří dodnes.

Na pozadí vlasteneckých tendencí, se kterými se pojí hlavně zakládání českých vlasteneckých spolků v rámci monarchie, přišel s myšlenkou založit čistě českou tělocvičnou organizaci PhDr. Miroslav Tyrš. Pro svůj návrh oslovil české cvičence Schmidtova ústavu v Praze, kterého byl sám cvičencem i cvičitelem, kde cvičili Němci a Češi dohromady, a které si svým nápadem získal. Sokol vznikl jako nacionálně nevyhraněný spolek, který zakládali Češi i Němci společně. Tyrš s Dr. jur. Juliem Grégrem vypracoval stanovy pro nově vzniklou Tělocvičnou jednotu Sokol Pražský, které poté předložili císařsko-královskému (c. k.) místodržitelství v Praze v prosinci roku 1861.

Po schválení stanov byla v Malýpetrově ústavu, pojmenovaném po významném propagátorovi tělocviku a zároveň spolutvůrci české sportovní terminologie a názvosloví, svolána 1. ustavující valná hromada. Na tu se 16. února 1862 dostavilo celkem 75 účastníků, pozdějších prvních členů nově pojmenované organizace Sokol. Zmíněné datum se dosud považuje za datum založení tělocvičné organizace - spolku Sokol a sokolové si ho dodnes stále připomínají. Starostou byl do čela nově vzniklého pražského spolku zvolen učitel tělesné výchovy Jindřich Fügner, místostarostou pak Miroslav Tyrš. Oba dva k sobě později získali příbuzenský vztah, když si Tyrš vzal Fügnerovu dceru Renatu.

Pozdrav „Nazdar!“ mezi sokoly od českého novináře a spisovatele Josefa Baráka nebo oslovení „Bratře“ (br.),² které vzešlo z hlavy prvního starosty Fügnera, se ujaly právě v době nově vznikajícího spolku, a mnohdy se používají dodnes. Cvičení započalo téměř

¹ Česká obec sokolská: Co je Sokol [online]. La Taupe © 2022 [cit. 4.10.2022]. Dostupné z: <https://www.sokol.eu/sokol-poslani-symbolika>.

² Oslovování bratře/sestro je hojně užíváno v sokolské komunitě a vyskytuje se tudíž i v této práci. Navíc se do určité míry stává oslovením u osob, u kterých se nepodařilo dohledat jejich křestní jméno. [pozn. aut.].

okamžitě v březnu roku 1862 v již zmíněném ústavu br. Malýpetra, který se stal jedním z prvních cvičitelů. Kromě sportování se členové postupně zaměřili i na společenský a kulturní život, a tak svou činnost obohatili o vzdělávací přednášky, hudební koncerty, divadelní a loutková představení nebo také plesy a zábavy.³

1.2 Sokol od počátku po současnost

Sokolská historie je silně spjata s tou českou - národní. Sokolové se totiž výrazně zapsali do historie při vzniku samostatného Československa, rozvíjeli demokratické a národní ideály, bojovali za vlast v dobách nejtěžších a pomyslň prapor svobody a tradic třímají dodnes.

Jejich zásluhu o obnovu vlastního českého (československého) státu za 1. světové války asi nejlépe vystihl první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk, když jejich význam ocenil výrokem: „Bez sokolů by nebyly legie, bez legií by nebylo Československo.“ O rozvoj a dobré jméno státu se ale sokolové zasloužili i v době míru. Sokolstvo spojovalo všechny možné sociální i věkové třídy ve společnosti, bylo páteří národní tělovýchovy a reprezentanti z řad sokolů hrdě reprezentovali nejen svůj spolek, ale i stát na významných mezinárodních událostech, jakými jsou např. letní a zimní olympijské hry. V době svého největší rozvoje za republiky Československé byl sokolem či sokolkou každý patnáctý občan a celkový počet členů tak čítal bezmála milion. Činnost Sokola nebyla zaměřena pouze na tělesnou výchovu a celkovou fyzickou zdatnost, ale byla také zásadně zapojena v účastnické i organizátorské roli do různých kulturních, sociálních, ekonomických i politických akcí a podniků první republiky.

V době vyhlášení protektorátu Čechy a Morava v roce 1939 a za nacistické okupace země do roku 1945 se mnozí sokolové po rozpuštění vlastní organizace dle vlastního hesla „Kde stanutí, tam smrt!“ zapojili do mnohých odbojových organizací bojujících za osvobození a obnovu státu. Vytvořili dokonce i vlastní s názvem “Obec sokolská v odboji”, kde byli hlavními představiteli činovníci sokolských organizací v čele s náčelníkem Augustinem Pechlátem. Členy Sokola si můžeme spojit především se spoluprací při atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, který proběhl v květnu roku 1942, nebo také když v dubnu roku 1940 založili v Paříži Sokolskou župu Zahraniční a zapojili se

³ Česká obec sokolská: Historie Sokola - Založení Sokola [online]. La Taupe © 2022 [cit. 4.10.2022]. Dostupné z: <https://www.sokol.eu/historie-sokola-pamatky>.

do bojů na většině válečných front během 2. světové války. Jejich osudy si ale také dodnes spojujeme s říjnem roku 1941 s tzv. “Akcí Sokol”, při které okupační správa systematicky zatýkala a zbavovala se vedoucích činovníků z řad celé sokolské obce.

I přes ztráty vedoucích činovníků při předchozím válečném období byl Sokol obnoven a počet jeho členů prudce vzrostl na více než milion členů. Byl totiž chápán za oporu demokracie svými předchozími činy a výsledky své dosavadní práce. Zvláště pak v době, kdy se mezi lidmi čím dál více šířila myšlenka komunismu. S vlivem akčních výborů a po únorovém převratu v roce 1948 byla organizace Sokol postupně včleněna do procesu socialistické tělovýchovy. Tak Sokol ve své existenci zanikl na dlouhých 42 let a nezvrátil to ani vývoj konce šedesátých let 20. století, kdy byl pokus o obnovu demokracie i sokolských hodnot rozeznán okupačními vojsky Varšavské smlouvy.

K obnově Sokola v Československu po téměř půl století jeho nečinnosti napomohla změna politické situace v zemi po listopadu 1989. Rozhodujícím aktem obnovy České obce sokolské byl po tzv. Sametové revoluci sjezd ze 7. ledna 1990, který se konal na pražském výstavišti. Rychle poté došlo k obnově velkého počtu jednot a žup, kterým byl postupně navrácen majetek zpět do jejich správy. Od té doby prochází spolek proměnou a přizpůsobuje se moderním trendům jak v oblasti tělesné výchovy, tak také ve vývoji společnosti. Pokračuje v tělovýchovných a kulturních akcích, které pořádá nejen pro své členy, ale i pro širokou veřejnost.⁴ V tomto ji nadále vnímá i moderní stát Česká republika (ČR) jako důležitou organizaci, kterou v akcích finančně i materiálně podporuje. Celková pronárodní důležitost Sokola pro moderní stát je dokázána i tím, že v roce 2019 byl Vládou ČR schválen 8. říjen významným dnem republiky jako Památný den sokolstva,⁵ kterým si připomínáme nejen perzekuci sokolských členů v rámci “Akce Sokol” z doby okupace, ale také bohatou sokolskou historii i přítomnost.

1.3 Sokol a jeho organizace

Spolková organizace Sokol neboli Česká obec Sokolská (ČOS), má od svého vzniku dodnes téměř stejnou organizační strukturu. Ta je dělena na tři úrovně: Ústředí ČOS, sokolské župy a sokolské tělocvičné jednoty. V čele ústředí ČOS je výbor, do kterého jsou voleni

⁴ Česká obec sokolská: Historie Sokola [online]. La Taupe © 2022 [cit. 7.10.2022]. Dostupné z: <https://www.sokol.eu/historie-sokola-pamatky>.

⁵ Wikipedie Otevřená encyklopedie: Památný den sokolstva [online]. MediaWiki [cit. 8.10.2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pam%C3%A1tn%C3%BD_den_sokolstva.

zástupci z jednotlivých sokolských žup. Tento výbor ze svého středu volí starostu či starostku celé obce, místostarosty, jednatele a další představitele ČOS. Ti dohromady tvoří třináctičlenný výbor, aby vždy mohli odhlasovat projednávané body programu a vyřešit problematické situace. Mezi předsednictvo ČOS, které je bráno zákonem za statutární orgán, patří i volený náčelník, zodpovídající za mužské složky z řad Sokola, náčelnice, zodpovídající za ženské složky, a za vzdělavatelskou činnost zodpovídající vzdělavatel ČOS. Za nejvyšší orgán sokolské obce je považován sjezd ČOS, který se koná jednou za tři roky. Výbor ČOS se schází dvakrát v roce a na svém zasedání schvaluje důležité dokumenty pro činnost Sokola, jakými jsou např. výsledky hospodaření, rozpočet aj. Celá činnost ústředí je pozorována a hodnocena dozorčím orgánem, kterým je nezávislá kontrolní komise o sedmi až devíti členech. Nejvyšší organizační normou jsou pro obec sokolskou její obecně závazné stanovy.

Další instancí jsou sokolské župy, kterých je v dnešní době v celé republice celkem 42. Důležité je, že území jednotlivých žup náleží vždy na území pouze jednoho kraje České republiky pro lepší komunikaci s vedoucími orgány krajů. V čele župy se objevují stejní vedoucí činovníci jako je tomu v rámci předsednictva ČOS. Obecně župy vytvářejí a organizují sportovní a kulturní aktivity a programy ve spolupráci s jednotlivými TJ, nacházejícími se v dané župě. Působí také jako komunikační středobod mezi ústředím ČOS a v organizační struktuře nejnižší úrovni, na které se nacházejí jednotlivé tělocvičné jednoty.

TJ jsou základní organizační jednotkou ČOS a berou se tak za pobočné spolky České obce sokolské. Právě v nich jsou hlavně uskutečňovány jak sportovní, tak i kulturní a výchovné akce pořádané v rámci různých odborů, oddílů a komisí. Život v tělocvičných jednotách řídí obdobně jako v sokolském ústředí a sdružujících župách starosta, místostarosta, jednatel, náčelníci a další představitelé výkonných výborů, kteří jsou voleni tajně, veřejným hlasováním či proklamací na volební valné hromadě. Obsahem činnosti oddílů sokolských TJ jsou zejména kulturní a sportovní aktivity, které spojují všechny členy různých věkových kategorií. Součástí TJ jsou při Sokole dodnes sdružovány pěvecké sbory, taneční soubory a divadelní i loutkové skupiny tvořící různorodé kulturní odbory.⁶ Na historii jedné tělocvičné sokolské jednoty je tato bakalářská práce právě zaměřena...

⁶ Česká obec sokolská: Co je Sokol - Základní organizační struktura ČOS [online]. La Taupe © 2022 [cit. 12.10.2022]. Dostupné z: <https://www.sokol.eu/sokol-poslani-symbolika>.

2 TJ Sokol Plzeň V. ve svém počátku

2.1 Zrod nové jednoty v Plzni

Sokolská historie se v Plzni začala psát již rok po založení Sokola Pražského, tedy v roce 1863, kdy 25. října došlo k založení první sokolské jednoty v Plzni. Mezi významnými plzeňskými osobnostmi té doby, které stály u založení první sokolské jednoty, je důležité zmínit jména bratra MUDr. Viléma Šela, který byl zvolen ustavujícím čtyřicetičlenným výborem za prvního starostu, nebo také bratra Hynka Pally, velkého propagátora sokolské myšlenky, který se v roce 1864 stal náčelníkem plzeňské jednoty.⁷

O více než 20 let později, kdy se myšlenka Sokola postupně šířila a za přičinění jeho členů se zakládaly i jednoty v menších městech, jakými byli na Plzeňsku např. Břasy, Domažlice, Hořovice, Nepomuk či Rokycany, byla na návrh bratra Aloise Bernáška po schválení rakouskými úřady založena župa Plzeňská. Založena byla 1. května 1886 na ustavující schůzi výboru, na které byl starostou zvolen pozdější významný purkmistr města Plzně bratr JUDr. Václav Peták. Od té doby pod sebe tato organizace sdružovala kromě jednoty plzeňské a dalších výše jmenovaných měst také jednoty z Kralovic, Mýta, Kdyně a Žebráku. Stalo se tak o tři roky dříve, než po nárůstu počtu dalších jednot a žup v roce 1889 vznikla Česká obec sokolská jakožto vrcholný orgán žup a jednot bývalé monarchie Rakouska-Uherska.⁸

I vzhledem k rostoucímu zájmu o tělocvik a sportovní vyžití obecně, s čímž souvisí i nárůst členů spolku Sokol, přichází v roce 1907, po vydařeném V. všesokolském sletu, který se konal hlavně na Letenské pláni v Praze a který se zapsal do dějin především rozhodnutím o vzniku Svazu sokolského slovanstva, myšlenka k založení druhé plzeňské jednoty. S touto myšlenkou přichází hlavně bratr Karel Vácha z původního Sokola v Plzni, který od roku 1896 sídlí ve vlastní sokolovně v prostoru mezi řekami Radbuzy a Mže na Obcizně, dnešním sídle Sokola Plzeň I. Po ukončení hlavních sletových dnů 28. června - 1. července 1907 je z dvaceti sokolských členů, převážně železničářů, kteří jsou všichni plni pozitivních dojmů z prožitého sletu, ustaven výbor. Ten ještě v témže měsíci vypracuje stanovy vznikajícího

⁷ KOUBEK, J. Památník Sokola Plzeňského 1863-1913. Plzeň: tiskem závodů pro průmysl tiskařský a papírnický, 1913. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V., s. 9.

⁸ LÍKAŘ, Karel. Šedesát let Sokola v Plzni 1863-1923. Plzeň: Český Deník, 1923. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V., s. 29.

spolku, aby mohli zahájit svou činnost co nejdříve. Na vypracování tohoto základního ustavujícího dokumentu nového spolku se podíleli především bratři Bureš, Holub, Krhounek, Valeš, Šmrha a zmiňovaný bratr Vácha ze Sokola Plzeň I. Schválení ze strany úřadů, župy a původní plzeňské jednoty z centra Plzně došlo již v srpnu, konkrétně 19. srpna 1907, i přes úvodní nevoli členů dalších tělocvičných organizací, jakými byli Dělnická tělocvičná jednota (DTJ), dle svého názvu sdružující především zástupce dělné třídy, nebo katolický sportovní spolek Orel. Tyto organizace se bály o odchod jejich dosavadních členů k nově vznikající "konkurenční" jednotě. Zejména DTJ si nárokovala většinu zájemců z řad železničářů a dělníků města a měla tak oprávněné obavy, že se to může změnit.

Oficiálně vznikla Tělocvičná jednota Sokol Plzeň V. až při své ustavující valné hromadě (VH) 14. září 1907. Svůj název může do jisté míry odvozovat od V. všesokolského sletu, který se konal v roce jejího založení, ale je 5. číslovkou pojmenována především pro lokaci svého působiště, tedy v obvodu Plzeň V. - Pražské předměstí, dle rozdělení z roku 1878.⁹ Stejně tak jako v obvodu Plzeň II. - Skvrňany, Zátíší a Nová Hospoda Sokol Plzeň II. nebo v obvodu Plzeň IV. - Doubravka, Lobzy a Letná Sokol Plzeň IV. - ty však ale vznikly až v československém státu, za první republiky v roce 1920. Ustavující VH se konala v restauraci „U Němců“ v bývalé (i dnešní) Úslavské ulici za účasti přibližně 50 mužů, budoucích členů nově vzniklého spolku.

Valné hromadě předsedal bratr Bureš a zapisovatelem se stal bratr Novotný, redaktor a autor titulů jakým byl např. „Poslání sokolských jednot v národě“. Dokladem důležitosti ustavující VH pro celou obec a komunitu je to, že na ní byl přivítán i říšský poslanec Václav Fresl. Zcela prvním starostou ze svého středu zvolili Josefa Holuba, který tak dohlížel a měl dle názvu své funkce veškerou činnost jednoty na starost. Náčelníkem se stal předsedající VH bratr Bureš, který měl od té doby dohled nad veškerou tělocvičnou činností všech, zatím pouze mužských, složek členstva. Volenými místonáčelníky mu byli k ruce bratr Vácha, první místonáčelník, a František Nováček, druhý místonáčelník. Ve výboru dále zasedli členové Krhounek, Manšinger, Valeš, Slavík, Šmrha, Houdek a Divíšek. Jako revizoři, tedy příslušníci s kontrolující funkcí o správném hospodaření zvoleného výboru, byli zvoleni bratři Rubeš a Petřík. Nezapomnělo se ani na zvolení důležité osoby - zástupce jednoty do

⁹ BĚLOHLÁVEK, Miloslav. Plzeňská předměstí. Plzeň: NAVA, 1997. ISBN 80-7211-003-9, s. 12.

župy, který byl do určité míry prostředníkem v komunikaci mezi jednotou a župou. Tím se stal první místonáčelník bratr Karel Vácha.

Po zvolení důležitých zástupců jednoty muselo být především rozhodnuto o volbě místnosti, kde by spolek mohl provozovat svou tělocvičnou a kulturní činnost. Pro dobré styky byla spolku bezplatně pronajata spolková místnost přímo v Úslavské ulici, a tak se se členové rovnou odhodlali k zakoupení potřebného nářadí ke cvičení od firmy Vindyš a spol. z pražského Smíchova. Ani ne půlroční správní rok 1907 odstartovala první schůze správního výboru 21. října. Na té byl ze zvolených představitelů do funkce jednatele zvolen bratr Manšinger,¹⁰ zapisovatelem výboru bratr Valeš a domovním správcem, obdobou technického správce nářadí a pronajatého objektu, Karel Vácha. Nedílnou součástí poté v rámci vedení tvořili bratři Soukup a Slavík, pokladník a účetní jednoty.

Cvičební činnost členů započala 8. října, kdy se na cvičení sešlo celkem 20 cvičenců. Mladší kategorie 25 dorostenců pod vedením bratra Václava Kuny začala cvičit 22. října a nejmladší kategorie žactva od 28. října cvičila pod vedením bratra Váchy. Počátky cvičení nebyly lehké, poněvadž členové neměli při spolkové místnosti k dispozici šatny a nářadí se vždy na konci cvičení muselo pracně přesouvat do zahradní kůlny, protože místnost využívaly i další spolky. Přesto čile cvičili, obohatili se o kužely, činky a další náčiní ke cvičení, které poté propagovali pro další případné zájemce v místních listech. Dle pramenů se nebáli propagovat sokolskou myšlenku a nově vzniklou jednotu i v podnicích různých živnostníků, o které v této oblasti kolem nádraží nebyla nouze. Velkou část členů tak v úvodních letech existence převážně tvořili zřízení železnice, díky blízké přítomnosti spolkové místnosti k nářadí, dělníci díky na Pražském předměstí vyskytující se podnikům, jakými byli např. keramický a kamenický podnik Cingroš nebo světoznámá továrna na smaltované nádobí a zboží Bartelmus.¹¹ V neposlední řadě členstvo tvořili i místní úředníci a živnostníci. Již 17. října 1907 vznikl pod vedením bratra Jana Divíška zábavní výbor, který měl za úkol kromě propagace jednoty organizaci kulturních a vzdělávacích akcí spolku. Tou první byl 10. listopadu večírek s přednáškou starosty Holuba na téma „Sokolstvo a jeho cíl“. Od počátku vzorná jednota začala odebírat sokolské časopisy, kterými již v té době byly tituly: Sokol, Věstník sokolský nebo proslulý Sokol na českém západě. Jak už to ale bývá,

¹⁰ Viz Příloha č. 1.

¹¹ ANTON, Miroslav, HAŠLOVÁ, Silvie, KLÍMA, Petr a RADOVÁ, Magdaléna. Z Hamburku na Petrohrad. Plzeň: Pěstuj prostor, 2021. Uloženo v DEPO2015, s. 2A a 3B.

nevyhnula se jednota ani ve svém úvodním roce činnosti smutné záležitosti, a sice úmrtí člena bratra Zappeho. O bratrství mezi Sokoly vypovídá např. i účast krojovaných bratří z jednoty na jeho pohřbu a částečné zaplacení výloh za tento rozlučkový akt. I přes tuto životní ztrátu se podařilo průkopníkům druhého Sokola v Plzni rozšířit své řady téměř dvojnásobně, jelikož k 31. prosinci roku 1907 jednota evidovala celkem 148 členů.¹²

2.2 “Petka” a její první kroky

Již další rok po svém založení začal být pro tzv. “Pětku,” jak se TJ Plzeň V. přezdívá dodnes, velice živým a zdařilý rozvoj slibujícím rokem. Hned na počátku nového roku byla v TJ ustavena obleková komise, kterou vedl br. Valeš a která měla zajišťovat proces výroby slavnostních krojů pro reprezentaci Sokola na různorodých akcích. Již 5. července se 32 krojovaných z “Pětky” vzorně předvedlo na Matiční slavnosti (na paměť Svatopluka Čecha) v Plzni. O takovou a další propagaci národních a sokolských aktivit se nově staral vzdělávací odbor ustavený pod vedením starosty Holuba. Sokol, cvičení v něm a setkávání se s přáteli na všemožných akcích se pro mnohé členy stal veškerou náplní jejich volného času. Za hojně účasti se tedy vydařily i podniky, jakými byly např. 4. března Masopustní slavnost a 31. prosince Silvestrovská zábava, které se v oblibě držely po mnohá léta.

Vlastní cvičební zdatnost předvedli na okrskovém sletu v Chrástu, kde proběhlo veřejné cvičení 14. června. Ten se tak pro ně stal prvním sletem a první spolupracující akcí s jinými jednotami, i když menšího rozsahu. Dne 9. srpna se již ale mohli předvést na větším župním sletu v Prachaticích za zdařilého výsledku, kdy cvičitelský sbor ve složení Vácha, Bureš, Spínka a Kuna zacvičili na hrazdě. První závodní úspěch “Pětka” zaznamenala 26. července 1908, kdy náčelník Vácha vybojoval při cvičení na župních závodech první cenu. Mimo cvičení na nářadí a s náčiním začal náčelník propagovat i naučné vycházky po Plzni a okolí, a tak když vznikla pod jeho vedením výletní komise, uskutečnil se hned 31. března první naučný výlet členů k pivovaru do nedalekých Štěnovic. Důležitým počinem pro rozvoj jednoty bylo uspořádání 1. nedělního cvičitelského kurzu 18. října pro rozšíření cvičitelského sboru, jehož členové byli navíc zproštěni placení členských příspěvků. Jejich počet se tak hned rozrostl na počet devíti bratří.

¹² Archiv města Plzně (AMP), Sokol V. - tělocvičná jednota Plzeň, I. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a270, i. č. 1, s. 8-10.

Náročnější rozvoj aktivit se v řadách vedení na počátku neobešel bez obětí. Po častých rezignacích na funkce ať už díky pracovní vytíženosti anebo nedostatečnému naplňování jejich náležitostí zasáhl bratr Lichtenberg osvětovou přednáškou „O kázni sokolské“. Mladá TJ Sokol Plzeň V. se již ve svém druhém roce dočkala změn v nejvyšších funkcích výboru, když do křesla starosty usedl bratr Bureš a náčelníkem se stal Karel Vácha. Post jednatele dále zastával bratr Manšinger. Poprvé byli v tomto roce voleni z řad jednoty kromě zástupců do župy Plzeňské také zástupci do vrchního orgánu ČOS, aby v něm zastupovali svou mateřskou jednotu a její činnost. Toto místo zaujali starosta Bureš s bývalým starostou Holubem. Nové vedení potěšila podpora od městské rady a okresního výboru hodnotou 300 korun na rozvoj činnosti, trápila je však nedostatečnost cvičebních prostor s vzestupem počtu členstva. Žádost o to získat pro svá tělesná cvičení prostor tělocvičny v nedaleké II. obecné škole na Mikulášském náměstí (dnešní budova Církevního gymnázia) byla bohužel odmítnuta s odezvou zemské školní rady, že tělocvična nemůže sloužit spolkovým účelům.¹³ Hledání nového prostoru pro vlastní rozvoj se tak stalo hlavním tématem pro další léta.

2.3 Rozvoj jednoty do roku 1918

Předválečné roky se pro „Pětku“ nesly ve znamení silného rozvoje. S novým přístupem doby k veřejnému cvičebnímu rozvoji žen přišel 14. červen 1909 a s ním v TJ ustavující schůze nového ženského odboru za účasti 16 sester. Ty začaly cvičit jen o několik dní později 21. června, i když zatím pod vedením sokolských bratří. Svůj um a odhodlání mohly cvičenky prokázat již 5. září na prvním veřejném cvičení jednoty na nedalekém prostranství Střelnice v Lobzích u řeky Úslavy. Nezastavilo je ani nenadálé špatné počasí, a tak se ženský odbor cvičebně i různými čajovými večírky nadále vyvíjel. O dva roky později se první náčelnicí jednoty stala sestra Římovská, která se tak o celý ženský odbor začala starat. Od té doby se počet členek na „Pětce,“ i když zprvu mírně, postupně zvyšoval.

Zdařilý vývoj ale TJ zaznamenávala i jinak. Vzdělavatelská a kulturní činnost se mezi členstvem začala šířit pořádáním posvícenských zábav, rodinných výletů po západních Čechách s historickými výklady Emanuela Krainera (např. na tzv. „Výrovnu“ v Českém středohoří), které postupem času získaly na oblibě, a také Mikulášských nadílek při cvičeních všech kategorií, jejichž konání se zachovalo dodnes. Ani dorost a žactvo, jejichž počet se

¹³ Tamtéž, s. 10-13.

postupně zvyšoval, nezůstaly v tomto ohledu pozadu, a tak se v jejich řadách postupně rozmohla organizace věnečků a dalších mládežnických zábav s recitační i taneční tematikou. Výrazným posunem pro členy Sokola na Pražském předměstí se roku 1910 stalo založení pěveckého odboru, jehož činnost si na starost vzal nejprve bratr Vratislav Feifer a od roku 1912 velice schopný sbormistr Karel Václ.¹⁴ O rok později je z odboru již vyspělý, osmatřicetičlenný sbor, který jednotu i díky své jedinečnosti v celém městě reprezentoval na mnohých velice úspěšných sokolských podnicích, ale i akcích pro širokou veřejnost.¹⁵ Svůj zájem o blaho bratrsko-sesterské sokolské komunity a jejich silné citové provázání ale dokazovali členové s postupem času nejen při pořádání kulturně společenských večírků, jakým se pro mnohé stal nezapomenutelným např. první reprezentační ples v poměrně nedávno založené plzeňské Měšťanské besedě.

Upřímný zájem o rozvoj činnosti Sokola dokládá také skutečnost účasti členů „Pětky” nejen na velkých sokolských akcích, jakým byl např. v roce 1912 VI. všesokolský slet v Praze a po jeho skončení přivítání sokolských bratrů z daleké Rusi v Plzni, ale také na menších župních podnicích, např. 21. - 22. srpna 1909 prvním nočním výletu přes Velký Bor a zříceninu hradu Rabí až do Horažďovic, kde podpořili veřejným cvičením oslavy patnáctiletého trvání tamní jednoty. Šíření dobrého jména se snoubilo s nárůstem členské základny, a tak se problematika větších a lepších prostor pro vlastní kulturní, a především tělocvičnou činnost stala kritickou. Již roku 1909 vzniklo stavební družstvo v jehož čele stanul bratr Smrha a které mělo řešit otázku postavení vlastní tělocvičny. Později bylo rozhodnuto, že ze všech pořádaných zábavních podniků bude stavebnímu družstvu připisován určitý podíl zisku pro jeho budoucí úkol, a tak se stavební fond plnil nejen vlastními příjmy, ale také dary místních obvodních podniků, které podporovaly sokolskou myšlenku (mnohdy i díky jejich vlastní personální účasti v Sokole). Mezi takové podniky patřily např. společnost Havran, Obec Vinohradská, Spolek majitelů domů anebo Spořitelna města Plzně. Díky určitým financím k pronájmu, ale ještě nedostatečnému naspoření na stavbu vlastního zázemí, se činnost jednoty přesunula do místností hotelu „Hamburk“, novodobého hotelu „Rossija“ v plzeňském prostoru „U Jána“, který byl díky svému krizovému stavu později v 80. letech 20. století zbourán.¹⁶ Díky slušnému nájemci Vojtěchu Čiperovi tak sokolové jen za

¹⁴ Viz Příloha č. 2.

¹⁵ CHVOJKOVÁ, Helena. 100. výročí „Pětky.“ Plzeň: TJ Sokol Plzeň V., 2007. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V., s. 4.

¹⁶ Zaniklé obce a objekty: Plzeň-U Jána [online]. (C) 2005-2022 zanikleobce.cz [cit. 17.10.2022]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=126897>.

režijní výlohy cvičili a rozvíjeli se ve větším, i když nadále v nájemním prostoru. Jejich počet tak v roce 1911 zaznamenává již 2 dospělé mužské oddíly. O rok později se daří, především díky zisku sympatií členů “Pětky” i v politických kruzích, pro cvičence získat tělocvičnu II. měšťanské školy - chlapecké v Houškově ulici, v budově dnešního Církevního gymnázia v Plzni. Sokolové se tak nepohodlně museli převlékat ve třídách měšťanky, ale jak sami poznamenávali: „Konečně jsme se alespoň dokázali vymanit z hostinců.“ Pravidelně se tam ale začíná cvičit až 10. března 1913. Pro novou spolkovou místnost je vybrán hostinec „U tří sokolů“, jehož budova dodnes stojí v podobě TJ Sokol Plzeň - Nová Hospoda ve stejnojmenné části města.¹⁷

2.4 TJ Sokol Plzeň V. během Velké války

Velká válka, nebo chceme-li 1. světová válka, se stala velkým zásahem do rozvoje činnosti všech tělocvičných jednot. Úvodní události spojené s 1. světovou válkou zastihly plzeňské sokoly při zájezdu ČOS do Brna plánovaného na 28. - 29. června 1914, na který se z jednoty vypravilo celkem 8 bratrů a 1 dorostenec. K náhlému zakončení brněnského sletu došlo již první den v důsledku událostí v bosenském Sarajevu, dnešním hlavním městu Bosny a Hercegoviny. Právě cvičící sokolové obdrželi zprávu o provedení atentátu na následníka trůnu arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku Žofii Chotkovou. Akce byla rozpuštěna a poté stihli již jen jedině společné veřejné cvičení v Břasech 19. července po nočním výletu, než o necelý měsíc později při probíhajících župních závodech obdrželo celkem 51 bratrů z jednoty, včetně bratrů ve vedení, jakými byli např. jednatel Václav Suchý, první místonáčelník František Nováček nebo také předseda zábavního odboru Otto Polan, povolávací rozkaz při vyhlášení částečné a později i všeobecné mobilizace. Hned 1. září se schází správní výbor, který zaplňuje vzniklá “prázdná místa”. Původně je válka pro členy z “Pětky” štěstím v neštěstí. I přes odvod vysokého počtu mužů dokáží nadále fungovat a v listopadu osudného roku je navíc tělocvična měšťanské školy v Houškově ulici zabrána pro účely nově vzniklého lazaretu. Jako projev kompenzace je pro TJ vykomunikováno s ředitelem a vládním radou Josefem Strnadem a pozdějším c. k. ředitelem Františkem Bartošem využití tělocvičny ve II. reálném gymnáziu sídlícím na Mikulášském náměstí.¹⁸ Tak se pro “Pětku” splní dlouholetý sen - využívat tuto prostornou místnost pro svou činnost. Pojí se s tím ale také problematika cvičení žactva, jehož činnost byla územními orgány v rámci

¹⁷ AMP, Sokol V. - tělocvičná jednotka Plzeň, I. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a270, i. č. 1, s. 17-40.

¹⁸ STRNAD, Josef. Třetí výroční zpráva II. české státní reálky v Plzni. Plzeň: Knihtiskárna Českého Deníku, 1915. Uloženo v archivu Gymnázia Plzeň, Mikulášské nám. 23, s. 40.

budovy při spolcích zakázána. O rozvoj žactva v rámci Sokola se tak v roce 1915 staral nově zvolený starosta Vojtěch Jáchim, jehož tzv. vycházky “Vojtovy party” po přírodě s různorodou cvičební i vzdělavatelskou náplní se staly populární nejen mezi žactvem, ale i v řadách členstva.

Správní rok 1915 tak nezačal nejlépe, ale krize měla pro plzeňské sokoly z Pražského předměstí teprve přijít. Během probíhající války mělo být odvedeno dalších 27 bratrů, z nichž někteří ale měli štěstí díky své práci u železnice a v plzeňských Škodových závodech. Ti byli státem od vojenského odvelení ušetřeni. Ze zpráv bratrů z válečné fronty, kteří se domů vraceli tzv. na dovolenku, ale přicházely první informace o padlých členech jednoty Sokol Plzeň V. Václav Suchý, příslušník zdravotnického sboru, při jednom z takových návratů referoval o ztrátě Karla Lukeše na ruském bojišti. Další obětí války je Alois Špergl. Přicházely však i zprávy o zajetí sokolských členů. Jedním takovým zajatcem se v roce 1915 stal i bývalý náčelník jednoty Horejš, kterému se členové “Pětky doma” rozhodnou zaslat peněžní dar z jednoty a po tomto vzoru i dalším zajatým, a tak vzniká „Fügnerův fond“ na podporu zasažených válkou a jejich rodin.

Velká rána přišla v listopadu 1915, kdy si i rakouské úřady uvědomily nebezpečnost pronárodních Sokola, a tak 24. 11. výnosem rozpustily spolek České obce sokolské (a potažmo i Svaz slovanského sokolstva). Toto státní nařízení naplnilo c. k. okresní hejtmanství v Plzni přípisem k rozpuštění všech jednot. Ve strachu ze zabavení nastřádaného majetku pro válečné účely je nářadí plnou mocí předáno do správy městské školské radě, pianino pěveckého odboru uschováno u E. Vithause a knihovna předána pod správu Měšťanské besedy. K záchraně peněžního jmění jednoty došlo již na počátku války koupí 154 sáhů pozemku v Plzni na Letné u Lobez výše jmenovaným bratrem Vithausem, který po konci války pozemek od jednoty odkoupil, jak bylo domluveno. Po celou dobu války tak byla rafinovaně vedena falešná pokladní kniha.

Cvičení a další činnost však dále živě pokračovala, i když ne oficiálně “pod hlavičkou” Sokola. Cvičení se v roce 1916 z II. reálného gymnázia¹⁹ přesunulo na půdu plzeňského „Tyršova domu“ Sokola Plzeň I. Sokolové již cítili, že by se mohl blížit konec války, a tak v Plzni svou oficiální činnost obnovili s deklarací českých poslanců v generálním

¹⁹ BARTOŠ, František. Čtvrtá výroční zpráva II. české státní reálky v Plzni. Plzeň: Knihtiskárna Českého Deníku, 1916. Uloženo v archivu Gymnázia Plzeň, Mikulášské nám. 23, s. 15.

sněmu 6. ledna 1918. Již 21. července se vedení z “Pětky” dostalo pocty, kdy mezi dalšími jednotami byli přední členové z vedení zvoleni do předsednictva ustaveného IV. okrsku v Plzni. Činnost se tak i za přičinění členů TJ Sokol Plzeň V. začala obnovovat, hned např. 25. srpna veřejným cvičením na lobežské Střelnici, kde se svou činností snažili propagovat a získat finance do obnovy spolku. V památný národní den 28. října 1918 a v úvodních měsících samostatného Československa se krojovaní muži z “Pětky” zapsali do dějin strážní službou po městě, a hlavně na vlakovém nádraží v rámci tzv. Národní stráže, která byla později přetransformována do Pluků Stráže Svobody (PSS).²⁰ V rámci této služby, která trvala až do 23. ledna 1919, se střídalo na mnohahodinové směny 10 bratří z jednoty denně.

Možná i právě díky této službě novému státu jim bylo za pronájem umožněno využívat prostornou tělocvičnu a dvůr II. reálného gymnázia na Mikulášském náměstí na dlouhých deset let - což se stalo i takovým malým vítězstvím nad místní plzeňskou DTJ, která o pronájem prostor také usilovala. Za tento mimořádný počín se ale může s jistotou děkovat někdejšímu nově zvolenému župnímu starostovi Emilu Tšídovi, který věc především dokázal ujednat s ředitelem gymnázia Bohumilem Jirsíkem.²¹ Ten také jednotu o rok později při svém projevu lichotivě nazývá jako „skvěle rozvinutou a rozkvetlou v jednu z největších v celé župě“. Pravidelné cvičení odstartovalo 3. ledna 1919, kdy před členstvem promluvil bratr Slášek s tématem předsunuté přednášky „O Tyršovi a Fügnerovi“. Započato bylo ihned s povinnými pořadovými cvičeními a nechyběly pro dospělé muže ani cvičební střelby pod vedením instruktorů z řad PSS. Celkem 15 bratrům z “Pětky” se pak tato dovednost hodila, jelikož byli se sokolskými PSS odveleni společně s armádou na Slovensko k potlačení agrese Maďarské republiky rad v letních měsících - naštěstí beze ztrát. Budoucnost státu a sokolské činnosti tak byla i vybojována. Vše se začalo vracet do podoby jako před válkou a obliba Sokola ještě více narůstala.²² Bratrů a sester TJ Sokol Plzeň V. tak byl počet téměř stejný, jako je tomu dnes.

²⁰ MIČKA, Zdeněk. Vzdělávací listy - Pluky Stráže Svobody. Praha: redakce ČOS, 2018. ISSN 0489-6718, s. 3-7.

²¹ JIRSÍK, Bohumil. Osmá výroční zpráva II. české státní reálky v Plzni. Plzeň: Družstevní knihtiskárna (Karel Beniško), 1920. Uloženo v archivu Gymnázia Plzeň, Mikulášské nám. 23, s. 6.

²² AMP, Sokol V. - tělocvičná jednotka Plzeň, I. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a270, i. č. 1, s. 41-65.

3 Budování silné republiky i sokolské jednoty zároveň

Členové se pod heslem „Věčný ruch, věčná nespokojenost“ pustili do práce obnovy činnosti jednoty s nadšením. Za první Československé republiky tak pro členy TJ Sokol Plzeň V. nastaly zlaté časy. Dne 13. dubna 1919 se radost nejen z nabytí samostatnosti československého státu, a tudíž i rozvoje sokolské činnosti obecně v Plzni demonstrovala „Příisahou národa“ a zasazením „Lípy Svobody“ na bývalém Masarykově náměstí (dnešní Mikulášské náměstí). Do akce se sokolové zapojili nejen počtou - zasazením stromu krojovanými dorostenci, ale před davem vystoupil se svým projevem též někdejší starosta Vojtěch Jáchim. Po akci se jednotě dostalo velké pocty, a to konkrétně tím, že členové vedení mohli spolupracovat na rozvoji nové sokolské jednoty v Černicích. Stejně tak tomu bylo dle kroniky jednoty i později u dalších jednot, jakými byly Sokol Radobyčice, Sokol Hradiště, Sokol Plzeň II., Sokol Letkov nebo Sokol Lobzy - Petřín. Již v roce 1920 získali Plzeňané z nově pojmenovaných Slovan pod svou patronaci Sokol Kozolupy jako svou svěťenku. To již svědčí o vyspělosti a zkušenostech předchozích vedoucích činitelů a sokolů obecně. Po osvědčení ve vedení nyní již V. župního okrsku v obvodu Slovany opět dokázali své přednosti, když zvládli ve sletovém roce 23. - 24. května 1920 zorganizovat první okrskový slet, který proběhl na cvičišti sportovního klubu „Smíchov“ u dnešního kulturního domu Šeríkovka. Na této akci byla „Pětka“ nejen dobře reprezentována, ale také získala za svou práci na sletu pro budoucí činnost, a především vysněnou sokolovnu důležitý finanční základ.²³

3.1 Cesta k postavení vlastní tělocvičny

Počet členstva opět narůstal, politická situace se pozitivně ustálila, a tak se již v roce 1919 ustavil nový stavební odbor. Ten si vzal na starost bratr Václav Suchý, který již měl s vedením bohaté zkušenosti. Od té doby bylo rozhodnuto odvádět z každé činnosti, ze které půjdou jednotě finanční příjmy, určitý podíl právě do fondu ustaveného stavebního odboru. Významně do něj bylo přispěno již o rok později z výdělku za zdařilý župní ples, ale kasu plnila také divadelní představení pořádaná dramatickým či loutkářským odborem. Finance se dařilo získávat také z promítání filmů, když v roce 1921 získala jednota koncesi pro biograf. Určité příjmy měla jednota i po otevření vlastní sokolské čítárny 5. března 1923 na půdě II. reálného gymnázia, kam byla před dvěma roky přestěhována skříň, tvořící sokolskou knihovnu pod vedením Václava Rejthara. Při střádání financí, což se mohlo zdát jako

²³ AMP, Sokol V. - tělocvičná jednota Plzeň, I. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a270, i. č. 1, s. 66-72.

nekonečný proces, zaměřili sokolové ze stavebního odboru svou pozornost na pozemky u nově postavené Masarykovy školy mezi Klášterní a Habrmanovou ulicí (dnešní Habrmanovou ulicí po chybě nového pojmenování z 90. let 20. století) na tehdejší Nepomucké třídě. Přání již z roku 1921, kdy se starosta Karel Vašíček 2. října zúčastnil slávy při slavnostním kladení základní desky ke stavbě školy, pojmenované po prvním československém prezidentovi,²⁴ který byl sám události přítomen, se stalo skutečností a ke konci školního roku 1922/1923 se sokolům podařilo prostor získat pro své budoucí letní cvičiště. Již v dubnu bylo tamní pole zoráno motorovými pluhy, zapůjčenými od bratrů z plzeňských Škodových závodů, a materiál, jakožto písek, štěrk či popel, byl přivezen především z nedalekých Chvojkových lomů. Na podzim bylo cvičiště obeháno hradbou a osázeno stromy. Do brigádní povinnosti na zušlechtění prostoru ke cvičení se dle záznamů zapojily všechny věkové kategorie z řad členů, ale nápomocno bylo i 31 nečlenů. Na vše dohlížel stavitel bratr Macháček, který přišel se všemi potřebnými plány a stavebním povolením úřadů. Neoficiálním otevřením letního cvičiště se pro sokoly stalo veřejné cvičení V. okrsku župy Plzeňské, které proběhlo 11. května 1924. Toto byl důležitý krok, aby “Pětka” zanedlouho cvičila kompletně “ve vlastním”.

Ihned další rok započal přijetím opatření správního výboru, která vedla k vybudování šaten u vlastního cvičiště. Výbor se shodl i na případných finančních půjčkách od místních přátelských podniků nebo vlastních členů k realizaci tohoto projektu. Stavba však o několik měsíců později nebyla úřady povolena na místě u Nepomucké třídy, dnešní Slovanské, z důvodu plánovaného stavění okružní dopravní komunikace. Za plán se postavili i majitelé místních korporací, kteří společně se členy městské rady 9. října uskutečnili v Měšťanské besedě protestní schůzi. K realizaci projektu však došlo až v místě sousedícím s Klášterní ulicí. Během roku 1925 byl úvodní sokolský pavilon dostavěn i díky velkému podílu vlastních prací na objektu členů sokolské jednoty. Zejména by měl být jmenován tesařský mistr Korbel, který na stavbě trávil dlouhé hodiny. Snaha o rozšíření tělocvičny se však již neobešla bez půjčky záložny Pražského předměstí v Plzni. I proto se na valné hromadě 27. února 1926, která se poprvé konala ve vlastním pavilonu, členové usnesli na pokusu o uspořádání župního sletu před VIII. všesokolským sletem v Praze. Boj, řečeno s nadsázkou, o pořadatelství župního sletu, se “Pětce” podařilo u župního vedení vyhrát a po jeho uspořádání 13. června, po odevzdání 25 % ze zisku župě, byla jednota 12000 Kč tzv. v plusu. Byly tak

²⁴ ANTON, Miroslav. 100 let Masarykovy školy v Plzni. Plzeň: TCF Print s.r.o., 2023. ISBN 978-80-907773-8-5, s. 10-11, 24.

sehnány dostatečné prostředky na realizaci nejen plánovaného rozšíření tělocvičny, ale také na zřízení řádné čítárny v pavilonu, která později čítala již mnoho titulů sokolských časopisů, vzdělavatelských knih i beletrie. Dne 2. září 1928 došlo k slavnostnímu otevření rozšířeného pavilonu za účasti přibližně 400 osob, a to jak sokolů, tak i za účasti široké místní veřejnosti.²⁵ Krásná hrázděná stavba s tělocvičnou o rozloze 17x10m s přilehlými prostorami jeviště, knihovny, síně pro schůze, kuchyní s výčepem, bufetem a šatnami od té doby začala více než 1000 členům “Pětky” naplno sloužit. Nadále však mohli využívat prostory nedalekého gymnázia, i díky svolení ředitele školy B. Jirsíka, se kterým měli velice dobré vztahy, které dokládá nejen spolupráce na uspořádání výstavkové akce o čtyři roky později, ale také pravidelné záznamy z výročních zpráv gymnázia o počtu sokolských žáků v řadách této školní instituce.²⁶ Od této doby se změnila již jen podoba letního cvičiště a přilehlých prostor hlavní budovy, kde došlo k postavení stálých tribun, rozvodu elektrického osvětlení nebo stavbě venkovního posezení s betonovým tanečním parketem.²⁷ Plány na postavení velké moderní sokolovny s kvalitním zázemím však historické události pozdějších let již nikdy nedovolily uskutečnit.

3.2 Zpěv a divadlo jako nedílná součást Sokola Plzeň V.

O kulturní a reprezentační činnost se i po válce v rámci Sokola Plzeň V. staral zábavní výbor, jehož největším počinem byl 22. června 1924 získání licence na čepování piva, ze které jednota získávala na upravené verandě se sporákem velké příjmy, ale i pěvecký odbor založený roku 1910, ke kterému se hned roku 1919 přidal nově ustavený hudební odbor dorostu pod vedením bratra Asníka. Společně tak v prvních letech éry československého státu společně pořádali letní občanské promenádní koncerty, zejména ve prospěch stavebního fondu. Již roku 1922 došlo na “Pětce” k založení sborového zpěvu pod taktovkou šikovného Karla Václa, se kterým zpěv učil bratr Hřích a hře na housle vyučoval bratr Dezort, který později založil hudební kroužek z řad dorostu. Již o rok později zaznamenal sbor těžkosti, když ženské osazenstvo zcela ukončilo činnost - sbormistru se ale podařilo zachovat mužský sbor, který vystupoval např. při letních lidových koncertech bratra Bosáka, při koncertu na podporu postižených povodní ve Spáleném Poříčí 22. srpna 1925 zaznamenal spolupráci s organizací Československého červeného kříže a dalších tradičních zábavách pořádaných na “Pětce” zábavním výborem jednoty i v říjnu roku 1921 vzniklým ženským odborem.

²⁵ Viz Příloha č. 4.

²⁶ Archiv Gymnázia Plzeň, Mikulášské nám. 23, Výroční zprávy II. státní reálky v Plzni 1921/1922 - 1947/1948.

²⁷ AMP, Sokol V. - tělocvičná jednota Plzeň, I. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a270, i. č. 1, s. 73-204.

Postupně se pěvecký sbor bratra Václa vypracoval ziskem všech potřebných hlasů, jakými jsou např. basy, tenory či alty, na unikátní úroveň v celé župě Plzeňské. Hudební kroužek mezitím čile doplňoval činnost loutkového divadla.

První loutkové představení bylo díky šikovným členům v řadách Sokola Plzeň V. odehráno v říjnu roku 1922 v aule, bývalé kapli, II. reálného gymnázia na Mikulášském náměstí. Stalo se tak díky nápadu, který se vyskytl o téměř dva roky dříve 27. listopadu 1920 na členské schůzi, ke spojení zábavy pro žactvo a členstvo se ziskem pro stavbu sokolovny. Výteční loutkáři manželé Novákoví, kteří mimo jiné spolupracovali také s významným loutkářem Josefem Skupou,²⁸ hráli postupně nezištně ve všech sokolovnách na Plzeňsku, ale své umění a národní poslání skrze své nastudované hry šířili i za hranicí země. Dlouhá léta vedl sokolský loutkářský spolek bratr Brotánek. Za doplnění hudbou dorosteneckého kroužku se jim pro členy sokola podařilo sehrát i kolem 40 představení ročně, když hráli především v neděli a o svátcích. Velmi dobře si počínal také v roce 1920 založený dramatický odbor za účasti sester i bratrů, jejichž první zaznamenané představení „J. K. Tyl“²⁹ se odehrálo 19. února 1921. Dramatický odbor se postupem času pod vedením bratra Ulricha vypracuje na kvalitní úroveň a začne spolupracovat s Plzeňskou ochotnickou divadelní jednotou Thalie, která ve městě působila již od roku 1871. To se již psal rok 1928 a v divadelním souboru jednoty vystupují různé věkové kategorie od těch nejmenších po ty nejzkušenější.³⁰

3.3 Sport a první velké úspěchy

Důležitou náplň činnosti ale pro jednotu plní především sport. Právě sportovní hry si oblíbily především počtem rozrůstající se dva oddíly dorostu nebo žactvo, jehož dívčí a chlapecká část zatím působila odděleně pod vedením bratra Maťátka. Obliba sportovních her se ale pomalu rozšířila i mezi dospělé členstvo. Prim v prvních letech znovu obnovené jednoty hrála házená, ve které zejména dorostenci při mezijednotových zápasech zaznamenávali úspěchy (i 12 výher ze 17 zápasů). Nejdůležitější sportovní úspěchy ale jednota zaznamenala až s dostavěním nového letního cvičiště a budovy pavilonu s tělocvičnou. Ve vlastním zázemí se nejlépe celoročně sportovalo, ale i dále cvičilo na všelijakém nářadí. Nejvýznamnější sportovní události se pro jednotu uskutečnily v roce 1929 když obě první družstva žáků a žákyň ve své kategorii obsadila první místo, čímž se dostala

²⁸ ZAHŘÁDKA, Lubor. Skupa. Plzeň: Západočeská galerie v Plzni, 2002. ISBN 80-86415-18-X, s. 2.

²⁹ Viz příloha č. 5.

³⁰ AMP, Sokol V. - tělocvičná jednota Plzeň, I. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a270, i. č. 1, s. 113-202.

do čela celé župy, a především když se 16. června jmenovaného roku družstvo dorostenců ve složení Raška, Lippert, Štolba, Kadeřábek, Kalenský a Duchek stalo mistry republiky v odbíjené, volejbalu s upravenými pravidly o mezidopadu. Zajímavý vývoj ve sportování ale jednota zaznamenala již roku 1927, když se několik členů zúčastnilo 27. února prvních župních lyžařských závodů na Šumavě i přes úvodní nevoli ČOS k pronikání tohoto sportu do jednotlivých jednot.³¹ Na nich dokázal bratr Kůs vybojovat první místo v jízdě na 4 kilometry. Rok poté zakládá Václav Kuna při jednotě lyžařský odbor a všestranně tak rozvíjí tělocvičné úkony a sporty na “Pětce” pořádáním jak suchých výcviků během letních měsíců, tak výcviků přímo na lyžích na Šumavě.³²

³¹ ŠPALKOVÁ, Gabriela. Bílé stopy na Českém západě. Plzeň: Starý most s.r.o., 2007. Uloženo ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje, s. 18.

³² AMP, Sokol V. - tělocvičná jednota Plzeň, I. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a270, i. č. 1, s. 76-220.

4 Sokol Plzeň V. ve 30. letech minulého století

4.1 “Pětka” kulturní, vzdělávací a tělocvičná

Po skvěle vydařeném zájezdu ČOS v Plzni v létě roku 1929, kdy se na stadionu na Borech, postaveném architektem Dr. Václavem Neckářem, sešlo 18 - 20 tisíc sokolů z řad Čechů, Slováků, Srbů, Bulharů, Jihoslovanů, Rusů, Poláků, Ukrajinců a Rakušanů i Němců v národních krojích, z čehož bylo 6000 dorostenek, 4200 dorostenců, 1800 žáků a 1600 žákyň a jejichž tělocvičné činnosti přihlíželo na 50000 diváků, vstoupila jednota Sokola Plzeň V. do svých dalších aktivit ve 30. letech 20. století s notnou dávkou odhodlání. I přes nepříznivý vývoj doby spojovaný s velkou hospodářskou krizí přežila tato léta jednota s grácií, když se díky pohotově ustanovenému sociálnímu odboru, který pořádal např. věcné loterie, dokázala postarat o náhle nezaměstnané členy nebo jejich děti. A v rámci nadále vzrůstající prosperity měla zanedlouho oslavit již pětadvacetileté výročí svého založení - pro mnohé přes všechny útrapy a rušnou činnost velkou událost.

Do pěveckého odboru se navrátily ženy, a tak pod vedením bratra Koželuha, který se později obětavě zapojil i do práce s mužským sborem, vznikl v Plzeňské župě jediný sbor tohoto typu. Ve skvělém světle se předvedl 19. listopadu 1932 při jubilejním pěveckém koncertu v rámci výročí založení jednoty. Když se později oba odbory sloučily do velkého sboru pod vedením nového sbormistra Chmelíře, zažily až do svého zániku kvůli další světové válce nejlepší časy. Jejich vystupování na členských i veřejných koncertech bylo roku 1935 oceněno věnováním vlastní skladby hudebního skladatele Josefa Bartovského, profesora na učitelském ústavě v Plzni. Když ve stejném roce vznikl i hudební kroužek žactva pod taktovkou bratra Řezníčka, tak byl rozvoj kultury v oblasti hudby v řadách “Pětky” již ukotven ve všech věkových kategoriích. Vyvíjely se ale i dramatický odbor s loutkovým divadlem a pořizovalo se nové vybavení ke stálé modernizaci jejich nastudovaných her. Představení žactva s názvem „Kouzelné citrony“ dokonce v roce 1931 získalo cenu odborné poroty v soutěži vypsané ČOS. Loutkářskému spolku se zase dostalo pocty uspořádat v Plzni na Roudné župní jubilejní loutkářskou výstavu 31. května - 7. června 1936. K této výstavě vydala jednota almanach sepsaný sestrou Lenkou Kovářovou.³³

³³ KOVÁŘOVÁ, Lenka. Almanach sokolské kraje loutkářské výstavy v Plzni. Plzeň: Sokolská župa Plzeňská, 1936. Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, sign. 8J314.

Pozadu nebyla ani vzdělavatelská činnost, kterou zajišťoval vzdělavatelský odbor jednoty, jehož fungování dlouhá léta zajišťoval Martin Hucl. Jeho jméno je spojeno také se sestavením kroniky jednoty, kterou předal 11. září 1932 jubilejní hromadě TJ Sokol Plzeň V. První dekáda trvání československého státu byla vzhledem ke vzdělavatelství vyplněna besídkami pro mladé sokoly a sokolky, přednáškami na sokolská i pronárodní témata, ale především tzv. Osvětovou školou (později pojmenovanou Župní škola vzdělávací) pro členstvo, kde se probírala témata jako např. Dějiny sokolstva, Podstata sokolství, Organizace sokolská nebo život a dílo bratrů Dr. Tyrše a Fügnera. Díky vzdělavatelskému odboru bylo vždy připomenuto hlavních výročí uplynulých let, např. již v roce 1922 = 100 let od narození Jindřicha Fügnera, 75 let výročí od narození Elišky Krásnohorské a také 60. výročí (již bývalého) starosty Karla Vašíčka výstavkami či přímou účastí na vzpomínkových akcích, jakými byla např. oslava 5. výročí bitvy u Zborova 1. července 1922 v Plzni, kde jednota navázala vztahy s legionáři, které fungují s příslušníky České obce legionářské při pietních aktech dodnes. Ve 30. letech minulého století se vzdělavatelství rozvinulo a byly pořádány další akce, např. proslovy před šiky, Ideová škola pro nově příchozí členy, dýchánky pohádkové pro mladší členy a přibýly další naučné vycházky po Plzni a okolí. Jen v roce 1935 uspořádala jednota celkově 382 vzdělávacích podniků a stala se tak nejúspěšnější vzdělavatelskou organizací v celé župě, což byl i pro mírný pokles počtu členů ve spolku mimořádný úspěch. Asi nejdůležitějším vzdělavatelským počinem bylo v roce 1932³⁴ uspořádání výstavy v prostorách bývalého II. reálného gymnázia v Plzni - stále spolupracující instituci, ve které nadále žactvo cvičilo přes zimní období v tamní tělocvičně. Jubilejní výbor pod vedením vzdělavatele Martina Hucla dokázal v prostorách chodeb školy zorganizovat od 17. září jubilejní výstavu o bohaté historii jednoty k výročí čtvrt století její existence.

Co se týče sportovní činnosti, tak se všechna družstva závodící na župních závodech od dob postavení vlastní tělocvičny, a tudíž možnosti pravidelnějšího cvičení, umísťovala pravidelně na předních místech (myšleno při cvičení na náradích a s náčiním - gymnastika). V jednotě se začala sportovně pěstovat ale také lehká atletika či plavání na nedaleké městské plovárně v Doudlevcích. V atletice však jednota nedosahovala významných úspěchů kvůli menšímu rozměru a nedostatečnosti vybavení venkovního cvičiště, i když velký úspěch zaznamenala, když sestra Anna Fialová při Přeboru ČOS v atletice 2. září 1934 zvítězila v hodu oštěpem a vrhu koulí jednoruč. Při vrhu koulí obouruč vystoupala na bronzový

³⁴ Viz Příloha č. 6.

stupínek. Zato v plavání si již při prvních župních závodech 10. srpna 1930 na nejvyšší stupínek vítězů vystoupala štafeta dorostenců na 3 x 50 metrů ve složení Kacálek, Nosek a Ženíšek a o dva roky později již štafeta ve složení Nosek, Lukeš a Bezděka vybojovala na Přeboru ČOS v plavání 3. místo. K bronzovému úspěchu přidal Nosek stříbro v plavání na 50 metrů prsa i 50 metrů stylem znak, třetí místo ještě v roce 1936 na Přeboru ČOS vybojovala sestra Kupková za závod na 100 metrů ve stylu prsa.³⁵ Neporazitelnost však členové “Pětky” pociťovali v odbíjené, když se podruhé jako jediný tým v Československu stali mistry republiky při Přeboru České obce sokolské 28. června 1932. Úspěchem byla i výhra v mezinárodním zápasu proti Jugoslávčům 2:1. Vítězství získali členové Sokola Plzeň V. také v gorodkách,³⁶ nové hře na vzestupu pocházející z Ruska, kde šlo při házení asi metr dlouhou palicí o sražení dřevěných válečků soupeře, které představovaly jeho město. Výroční rok 1932 byl sportovně úspěšným i pro dorostence, kteří na zemských hrách 19. června obsadili 2. pozici. Mistrovství se dostalo Sokolu Plzeň V. ještě jednou, když se družstvu ve složení Lippert, Hucl (syn kronikáře), Bočan, Berta, Lukeš a Urbanides podařilo vybojovat titul mistři ČSR 29. září 1935³⁷ ve finále v odbíjené v Praze na Slavii. O dva roky později se první družstvo “Pětky” stalo přeborníkem na Přeboru ČOS v pražských Vysočanech ve volejbale, který se stal jakousi labutí písni před událostmi, které měly v následujících letech nastat.³⁸

4.2 „Tělo tuž, vlasti služ!“

Blížící se nebezpečí přicházející ze sousedního státu cítili naši sokolové ještě v době hospodářské krize, a tak se již od roku 1933 konaly tzv. náhlé srazy demonstrující jak sokolskou pohotovost, tak soudržnost a nesouhlas s vývojem v Německu. Sloužily však nejspíše také k dodávání odvahy, že se doba bude nadále vyvíjet příznivým směrem. Prvního takového srazu se zúčastnili plzeňští sokolové 29. října 1933 ve Stodu. Mezitím se jednota v Kozolupách rozvinula natolik, že již nepotřebovala jejich “ochrannou péči”, a novým chráněncem se pro “Pětku” stal Sokol v Tachově. Dále se náhlé srazy, kterého se např. zúčastnili ještě v roce 1934 a který proběhl ve Štěnovicích, přetvořily kvůli nutnosti doby na branné okrskové srazy. Zavádění branné činnosti kvůli nejisté zahraniční situaci si vzal na starost bratr Trska, později zakládající Branný odbor zajišťující nejen tělesnou zdatnost

³⁵ AMP, Sokol V. - tělocvičná jednota Plzeň, I. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a270, i. č. 1, s. 226-395; AMP, Sokol V. - tělocvičná jednota Plzeň, II. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a271, i. č. 2, s. 3-68.

³⁶ KROUTIL, František a ZINDULKOVÁ, Anna. Gorodky. Liberec: Československá obec sokolská, 1950. Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, sign. IIIJ1499.

³⁷ Viz Příloha č. 7.

³⁸ MORAVCOVÁ, Hanka. Mušketýři Plzeňských volejbalových kurtů. Plzeň-město: František Spurný, Apex-Art, 2013. ISBN 978-80-87600-06-1, s. 12-15.

členstva, ale také pochodová cvičení a přednášky s tematikou týkající se protiplynové obrany nebo obrany proti leteckým náletům. Zprvu se o brannou činnost jevil nižší zájem, ale postupně tuto odpovědnost plnilo čím dál více sokolských bratrů i sester. Do “výcviku” se zapojuje i místní kapitán ve výslužbě (kpt. v. v.) Hus, který sokoly vede při střelbě, ve které později pořádají i závody. Přibývá i akcí spojených s vojskem, např. proběhlé defilé ve svátek 28. října 1936, kdy v šiku pochodovali jak příslušníci československé armády, tak krojovaní příslušníci Sokola, jejichž počet byl z “Pětky” kolem šedesáti. Klasická činnost ale tímto neochabovala a členstvo, dorost i žactvo se nadále vyvíjeli ve své všestrannosti. Pro ty nejmladší probíhaly oblíbené prázdninové kolonie žactva, které se nejčastěji konaly v městysi Kolinec, který se dnes nachází v okrese Klatovy. Mládež se mimo cvičení ráda zabavila u hry ping-pong na verandě pavilonu a dospělé členstvo se nejčastěji setkávalo v kuželníku při hře kuželky, který byl v červenci roku 1933 zřízen na východní straně cvičiště. Tyto sporty se ale nejvíce rozvinuly až v budoucnu a zejména stolní tenis se dočkal svého hlavního rozvoje až při více než čtyřicetileté nadvládě komunistů v Československu mimo spolek Sokol.

4.3 Souboj s časem na stavbu sokolovny

Sokolové na Pražském předměstí cítili nejen nebezpečí, ale kupředu je především hnala touha postavit velkou sokolovnu, kterou již mělo mnoho okolních jednot. V této velké moderní sokolovně se ale nemělo pouze cvičit, ale také zde měl být prostor pro společné besedy velké členské základny, divadelní sál pro vysoce početný divadelní odbor nebo také hudební pavilon vedle areálu letního cvičiště. Všichni se shodli, že jednota s vysokým počtem členstva a všestranně sportovně i kulturně nejen sebe, ale i širokou veřejnost rozvíjející, by měla mít svou sokolovnu namísto menšího pavilonu. Mimořádná VH konaná 9. listopadu 1933 se shodla na tom, že se stavbou sokolovny by se mohlo při pozitivním vývoji počítat do pěti let a byla zahájena akce získat 400 dárců, kteří by byli schopni věnovat obnos ve výši 1000 korun. Roku 1934 vznikla komise pro postavení sokolovny a která pod vedením bratra Barcala nadále sháněla potřebné finance pomocí úpisových akcí, nákupních akcí a věcných loterií za podpory propagačního odboru. V roce 1936 se již movité i nemovité jmění jednoty celkově blížila k půl milionu Kč. Kvůli nastupujícím těžkostem ale dary pomalu ochabovaly, omezeny byly i výtěžky od dramatického odboru nebo hostinské komise, která navíc musela platit poplatky Plzeňským akcionářským pivovarům za neodebírání ledu a piva při zabrání prostor pavilonu nejprve krátce při částečné mobilizaci, ale hlavně při všeobecné mobilizaci, kdy se vojsko do tělocvičny a přilehlých prostor nastěhovalo na dlouhé

týdny od 24. září 1938 až do konce října. Stanovený cíl přibližně 500000 Kč k zahájení prací od komise pro postavení sokolovny z roku 1936 se tak s prozatímními 340 tisíci v roce 1938 nedařilo naplnit. Ještě 16. června přijímali sokolští členové na župním sletu emotivní slib krojovaného dorostu sokolským myšlenkám a republice a 22. června vítali na plzeňském vlakovém nádraží bratry a sestry amerického Sokola, které vedl bratr Karel Prchal z Chicaga. Ještě si v červnových dnech společně s Jugoslávci užívali X. všesokolský slet v Praze, ale to již redakce Sokola Plzeň V. ve vlastním časopisu „Zdar“ zaznamenávala nejdůležitější historické události, které se pro národ československý nevyvíjely příznivě, a tudíž ani pro stavbu nové sokolovny v Plzni.³⁹

³⁹ AMP, Sokol V. - tělocvičná jednota Plzeň, I. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a270, i. č. 1, s. 362-389; AMP, Sokol V. - tělocvičná jednota Plzeň, II. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a271, i. č. 2, s. 41-152.

5 Období nacistické perzekuce

Úvodní slova počátečního roku 1939 v zachráněné a z kroniky přeepsané sokolské pamětní knize mluví za vše: „Rok 1939 byl kritickým. Celý náš národní život byl otřesen ve svých základech, celý svět chvěl se událostmi, které dospěly až k vypuknutí války v září (Německo-Polsko). V této době naše sokolská jednota žila a pracovala s pevným přesvědčením, že je jejím úkolem tělesně a mravně zušlechťovati a povznášeti svěřené duše.“⁴⁰ I když se jednota snažila o živou činnost až do posledních předválečných dní, neměla to vůbec snadné. Dramatický odbor díky protektorátním zákazům činnosti přestal zcela fungovat a v aule gymnázia již nemohl vystupovat ani loutkový spolek, jelikož v této místnosti již byla povolena pouze cvičení. Rozvoji nepřála ani nařízení o úplném zatemnění budov⁴¹ anebo když byla knihovna v pavilonu zabrána civilní protileteckou obranou (CPO) jako místnost pro uschování výzbroje této organizace. Zcela byly postupně zakázány všechny koncerty, veřejná cvičení i slety, které byly úřady zakázány o rok později v roce 1940. Pokus o sloučení Sokola, DTJ a Orla vyšel naprázdno kvůli nesouhlasícím ideovým zásadám. O sloučení Sokola Plzeň V. se sokolové pokoušeli ještě jednou v roce 1941 s DTJ Plzeň II., ale tento pokus také nevyšel. Situaci totiž vůbec nepomohlo, když byl starosta DTJ Kilberger popraven. Lidem z “Pětky” nepřálo ani počasí, když přes mrazy museli v zimní měsíce zastavit téměř všechna cvičení, omezená nyní pouze na pavilon, kvůli problematice vytápění sokolského pavilonu. Naštěstí si sokolové opět poradili a na letním cvičišti po vzoru předchozích let zorganizovali kluziště, které se stalo centrem hraní amatérského hokeje. Nepřízeň se nevyhnula ani žactvu, které se muselo nedobrovolně dříve vrátit 6. července zpět do Plzně z již započaté Prázdninové osady v Kolinci. Jedinou světlou chvilkou bylo pro Plzeňské vítězství v Přeboru ČOS dorosteneckých odbíjenkářů v Rakovníku 29. září a když I. volejbalové družstvo skončilo na 2. místě 20. října při protektorátním turnaji v Praze ve Vysočanech. Ale stálejší omezování aktivit a neoptimistický vývoj přiměl sokoly Pražského předměstí k ještě jednomu radikálnímu počínu na počátku války.

V nepřízni osudu spojeném s 2. světovou válkou se sokolové Plzně V. rozhodli k radikálnímu kroku - prostavět veškerý nashromážděný kapitál dle návrhu sokolovny Ing. Dr. Bohumila Bayerleho.⁴² Již v roce 1939 byl postupně svážen potřebný materiál a pozdější

⁴⁰ AMP, Sokol V. - tělocvičná jednota Plzeň, II. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a271, i. č. 2, s. 156.

⁴¹ VESELÝ, Martin. Do krytu! Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 2008. ISBN 978-80-7414-000-6, s. 152-159.

⁴² Viz Příloha č. 8.

vypsanou soutěž mezi stavebními firmami vyhrál Ing. Smrčka z firmy Kapsa - Müller, který si nárokoval pouze 25% zisk z nákladů na stavbu. To bylo smloueno na povolené schůzi 10. dubna roku 1941. Vše bylo posvědčeno posudkem stavebního odboru ČOS od bratra Krásného, stanovena byla dokonce i pracovní povinnost pro všechny dospělé muže, členy, na 40 hodin do konce měsíce června a stavba byla navenek prohlášena za stavbu protiletectkého krytu. Všem učinila přítrž Bílá sobota o Velikonocích 12. dubna 1941, když přišel ve 20. století již druhý příkaz o zastavení sokolské činnosti pro ČOS a den na to i příkaz Policejního ředitelství v Plzni o zastavení činnosti pro župu Plzeňskou i všechny její jednoty,⁴³ týkající se v rámci Sokola Plzeň V. 1436 členů. Majetek v pavilonu byl sepsán a zapečetěn. Všechny důležité tiskoviny kromě kroniky, kterou u sebe celou válku přechovával bratr Ransa, se podařilo umístit do jedné ze skříní v budově II. reálného gymnázia a která byla taktéž zapečetěna. I přes srpnový odvoz nakoupených cihel zapůjčených na stavbu vozovny Elektrickým podnikům města Plzně bylo okupační správou zabaveno jmění v hodnotě celých 140000 protektorátních korun a tak dlouho plánovaná a vytoužená dvouposchod'ová sokolovna, ve které měla být v přízemí restaurace s kuchyní, pivním sklepem, prostornými šatnami s umývárnu a 26 x 20 metrů velkým cvičebním sálem s jevištěm, v I. patře knihovna s čítárnou, balkon venkovní i balkon nad sálem a úřadovny, a ve II. patře archiv s muzeem a pokoje k přespávání, již nikdy nebyla postavena.

Podle pozdějšího zaznamenání ve II. pamětní knize byl pro již bývalé sokolské členy pohled na prázdný sokolský pavilon dříve hýřící živou činností krutou zkušeností. Od 22. listopadu roku 1943 se stal pavilon sídlem protektorátního Kuratoria pro výchovu mládeže a od 22. ledna 1945 skladištěm německé branné moci - Wehrmachtu, během jehož pobytu chátral. K největším škodám na pavilonu však došlo při nočním náletu na město Plzeň 17. dubna 1945 americkou armádou, kdy došlo i ke zřícení stropu kvůli v blízkosti vybuchujícím pumám. Ušetřena nakonec nebyla ani zapečetěná knihovna v reálném gymnázium, která odolala až do jara roku 1944. V tu dobu začala být nouze o suroviny, která Němce donutila ke sběru zabavených materiálů a jejich následnému zničení. Když se po válce sokolové sešli na první schůzi přeživšího členstva 10. května 1945 na cvičišti vedle zničeného pavilonu a bez žádného kapitálu, museli ve své činnosti začínat znovu tzv. od nuly.

⁴³ DRNEK, Jan a BRACHTEL, Oto. U císařské cesty. Plzeň: Občanské sdružení STREET o. s., 2015. ISBN 978-80-904746-2-8, s. 192.

I když to již oficiálně za války nebyli členové sokolské jednoty Plzeň V., stojí jejich sokolské a pronárodní skutky za zmínění. Dne 30. června 1942, v období tzv. 2. heydrichiády, se sokolům podařil husarský kousek, když zabavený instalační materiál na zřízení nové sokolovny odnesli do domu jednoho z bratrů Poleníka, u kterého ani samotné Gestapo, německá tajná státní policie, provádějící prohlídky ve městě v červenci toho roku nic nenašla. Bratři Dlesk a předválečný náčelník Záhořík zapojení do odbojové organizace „V boj“ tvořili během války spojkou mezi Prahou a Plzní. Pro prvního z nich se tato činnost však stala osudnou a skončil tak v rukách úřadů a později na popravišti. Sokolové z celé Plzně ještě před ukončením spolkové činnosti ustanovili družstva po sedmi členech, mající krycí jména dle dnů v týdnu od pondělí do neděle, se dohodli na podnikání protiokupační činnosti v případě zhroucení německé moci v protektorátu Čechy a Morava. Jen z „Pětky“ bylo postupně ve vedení těchto družstev 12 bratrů. Je důležité navíc jmenovat bratra Kvapila, který měl vliv i na sabotážní činnost ve Škodových závodech jako jeden z jeho zaměstnanců. A jmenovat se musí také bratr Hataj, kapitán pěchoty ve výslužbě a velitel civilního úseku protiletecké obrany Pražského předměstí, který se zapojil do aktivit odbojové skupiny podplukovníka (pplk.) Jaroslava Weidmanna, operující v době válečné na západě Čech. Václav Hataj byl o pár let později tím, kdo vedl první poválečnou schůzi na letním cvičišti „Pětky“.⁴⁴ O pronárodní činnost se ale zasloužili i další členové a předsedající tehdejšího Sokola Plzeň V. např. za ukrývání právě zmíněných odbojářů. Znamých obětí, ať už popravených či při výslechu umučených bratrů Sokola Plzeň V., je celkem šest a jsou jimi bratři Dlesk, Horák, Kovařík, Kratochvíl, Müller a Šmádl.^{45 46}

⁴⁴ AMP, Sokol V. - tělocvičná jednota Plzeň, II. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a271, i. č. 2, s. 155-193.

⁴⁵ ČOS - župa Plzeňská. Svým mučedníkům v národním boji o svobodu 1939-1945. Plzeň: Sokolská župa plzeňská, 1947. Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, sign. 1B178, s. 8.

⁴⁶ Viz Příloha č. 9.

6 Sokol Plzeň V. po skončení války

6.1 Znovunabytí svobody novým impulsem

V rámci oslav konce války přibyla bývalým členům TJ Sokol Plzeň V. nová milá starost - znovuobnovení jednoty. Na úvodní květnové schůzce v roce 1945 se totiž všichni, včetně vrátivších se ze věznění okupačních úřadů, vyslovili pro její obnovu. Nebylo to však tak jednoduché. Některé prostory pavilonu byly v dezolátním stavu, a tak členům 13. června po společném jednání bylo povoleno využívat prostory nedalekého DTJ Plzeň II., jehož budova kulturního domu JAS dodnes sídlí v Jablonského ulici. Sokolové však po vlastní obnově nezháleli a vykonali celkem 2747 brigádnických hodin proto, aby opět mohli cvičit “ve vlastním”. Sokol Plzeň V. i po válečných strastech na konci roku evidovala 805 mužů a 515 žen - celkem neuvěřitelných 1320 členů odhodlaných obnovit cvičební i kulturní aktivity. Vyzdvihnuto by mohlo být jméno někdejšího předválečného a nově i poválečného starosty Františka Mlynaříka, který se zasadil nejen o skvělé fungování Elektrických podniků města Plzně, ale také o znovu zušlechtění sokolského pavilonu a sokolského rozvoje na “Pětce” vůbec.

Na poválečné VH 24. ledna 1946, necelý měsíc po obnovení činnosti ČOS po celé republice, byly obsazeny nejen veškeré důležité funkce pro rozvoj činnosti, ale také vzpomenuť všichni v předešlých letech umučení bratři, kteří byli jmenováni čestnými členy jednoty in memoriam. Po vyplacení subvence za škody způsobené nálety, a také obdržení náhrady za škody způsobené na letním cvičišti, když zde po válce sídlili a parkovali příslušníci americké armády, došlo díky vlastní pomoci členů k úpravě letního cvičiště. Hned po odstranění protiletectvého krytu likvidační komisí byl u cvičiště vybudován val se sedadly a cvičiště tak od té doby vypadá téměř podobně až do dnešní doby. Veřejnému cvičení, konaném právě po znovuvybudování kvalitního venkovního zázemí 23. června 1946, přihlíželo asi 2500 diváků. O oblibě jednoty hovoří nejen vysoká návštěvnost na první uskutečněné akci pro veřejnost, ale také fakt, že jednotu z Plzně požádala o ochranu a pomoc TJ Sokol Horní Blatná. V Horní Blatné byli většinovým zastoupením obyvatel bývalý Plzeňané, a tak se “Pětka” pro uvedenou jednotu v pohraniční části republiky stala ideálním patronem. Na jaře se podařila obnovit přednášková činnost a již v létě se začalo cvičit. Obnovu prožil nejen dramatický odbor, který své představení sehrál již v říjnu 1946, ale také pěvecký odbor vedený opět sbormistrem Chmelířem. Stranou ani pohostinská komise k

znovunabytí majetku a ustaven je nově také kuželkářský odbor. Žactvo se podařilo přivést zpět ke cvičení také díky obnovené prázdninové osadě v Kolinci. Zdálo se tedy, že vše se dokáže vrátit do stavu před válkou a že již bude jen lépe.

Dne 12. dubna 1947 však přichází velká poválečná ztráta - úmrtí starostlivého a schopného bratra starosty Mlynaříka. Po jeho pohřbu o pět dní později byl založen po něm pojmenovaný Fond Mlynaříka, který sloužil k postavení tolik vytoužené a odkládané sokolovny - snu, který přežil všechny historické nepříjemnosti. Jednota se ale musela vyvíjet i nadále, když roku 1947 zaznamenala velký příliv žen. Na půdě "Pětky" se v tělocvičné oblasti dostalo postupně i díky květnové opravě střechy v tělocvičně rozvoji novým sportům košíkové (basketbal) a ustaven byl i odbor stolního tenisu. Nejvíce oblíbená však nadále zůstala odbíjená, ve které I. družstvo postoupilo do ligy - nejvyšší národní soutěže. Na sportovní aktivity se dbalo stále více, a tak vznikl zdravotní odbor pořádající přednášky a pravidelně provádějící zdravotní prohlídky. Do kulturní oblasti se navrátily Ideové školy a bratr Pilný vydal nový časopis jednoty s názvem „Věstník“. Přišel rok 1948, sletový rok, který pro sokoly a sokolky z "Pětky" startoval první společnou poválečnou zahraniční akcí, 15. - 21. února zimními sletovými hrami ve slovenských Tatrách.⁴⁷ S touto akcí byla spojena i obnova lyžařských výcviků, tentokrát v Hojsově Stráži. I nadále na tom byla plzeňská jednota sportovně skvěle, když se v roce 1949 stává mistrem ČSR v házené. Navíc ve stejném roce zaváděla moderní těžkoatletický (zápasnický) odbor.

6.2 Zánik ve jménu jednotné tělovýchovy

Rozvoji Sokola však znovu nebyla doba zcela nakloněna, to, když se již v roce 1945 tzv. Národní blok levicově orientovaných stran (komunistické, sociálně demokratické a národně socialistické) rozhodl budovat národní, nestranické a jednotné tělovýchovné a sportovní hnutí právě pod záštitou spolku Sokol. V září roku 1945 ještě nedošlo ke sjednocení tělovýchovy do zamýšlené socialistické organizace Tělocvičného svazu (TS) Sokol, ale o rok později se již ČOS sloučila společně s dalšími tělovýchovnými spolky do jednotného Československého tělovýchovného svazu (ČSTS). Tak tomu bylo až do roku 1948, kdy již i v Sokole byli po tzv. Vítězném únoru a převzetí moci jednou politickou stranou v republice nasazení straníci Komunistické strany Československa, díky vytvoření Akčních výborů ve všech organizacích, které tomuto státnímu převratu napomáhaly. Na

⁴⁷ KAVALÍR, Miroslav. Zimní sletové hry. Praha: Sletový výkonný výbor 1948, 1947. Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, sign. 391A21907.

“Pětce” byl například zvolen třináctičlenný Akční výbor jednoty. Takoví členové akčních výborů byli nasazeni při XI. všesokolském sletu a dohlíželi na zdárný průběh této akce. Kromě toho ale hlásili i tzv. “nepohodlné a narušitele v sokolském průvodu”, tj. členy neuznávající nové poměry a ideologii komunismu. Ve spolku po skončení této akce byli vylučováni i dlouhodobí členové a nahrazováni novými ve výboru žup, jednot i v ústředí.⁴⁸ Sokolu Plzeň V., po únoru 1948 již pod novým názvem Sokolu ČSD Plzeň, se podařilo zaznamenat ještě poslední úspěch před jeho zrušením, a to obsazení druhého místa v divadelní sletové soutěži. Akce „Manifesty za mír“, slučující jednoty na srazech orodující za mír v období počátku tzv. studené války, štafetový běh Československo-sovětského přátelství nebo závody o zisk TOZ - Tyršova odznaku zdatnosti,⁴⁹ do kterých se “Pětka” v pozdějších letech ještě zapojila, již zcela nemůžeme počítat za sokolské, zvláště pak po reorganizaci ČOS v roce 1949, kdy se ani nekonala řádná valná hromada.⁵⁰ O konečnou likvidaci spolku Sokol a jeho jednot se postaral Státní úřad pro tělesnou výchovu a sport (SÚTVS), a tak Tělocvičná jednota Sokol Plzeň V. přestala na dlouhá léta existovat. Konkrétně tomu bylo usnesením z valné hromady konané 4. května 1951, kdy se jednota definitivně začlenila do Závodní sokolské jednoty (ZSJ) ČSD Plzeň. Pávilon připadl do zprávy TJ Lokomotiva Plzeň, ve kterém se z bývalé sokolské činnosti rozvíjel pouze stolní tenis. Jiskru naděje na obnovu sokolské TJ v roce 1968 při rozvolnění poměrů během tzv. Pražského jara dokázala náhle rozmetat invaze vojsk, armádního paktu východního bloku, Varšavské smlouvy a sokolové z “Pětky” si tak na svou další obnovu museli počkat až do roku 1990.

⁴⁸ MLÝNSKÝ, Jaroslav. Únor 1948 a akční výbory Národní fronty. Praha: Československá akademie věd, 1978. Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, sign. 1105663, s. 78-81.

⁴⁹ SÚTVS (Státní úřadu pro tělesnou výchovu a sport). Pokyny k závodům o Tyršův odznak zdatnosti. Liberec: Československá obec sokolská, 1950. Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, sign. IIIJ1031.

⁵⁰ AMP, Sokol V. - tělocvičná jednota Plzeň, II. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a271, i. č. 2, s. 187-256.

7 Znovuobnovení a vývoj jednoty v moderní době

Po dlouhé odmlce přichází rok 1989 a Sametová revoluce otevírající dveře nejen demokracii, ale také znovuoobnovení ČOS. Bývalí členové Sokola, kteří si ještě sami pamatovali jeho “zlaté časy”, anebo jejich potomci, kterým nebylo sokolské chování cizí a kteří nadále vykonávali sportovní činnost i v dobách minulého socialistického režimu, se shodli na obnově jednoty v Plzni, která byla v dřívější době tak důležitá pro její kraj a národ. První členská ustavující schůze obnovené jednoty se datuje na 28. března 1990. Stalo se tomu tak po jednání ze začátku tohoto roku, když byl do Měšťanské Besedy svolán sjezd plzeňských zastánců Sokola, na kterém byla odhlasována obnova jednotlivých jednot z Plzně a okolí a přechod z ČSTV do ČOS. Na ustavující schůzi se sešlo celkem 111 obnovitelů, kterým předsedal výbor, který se již 3. února 1990 sešel v bytě Patrovských, pozdějších důležitých činovníků jednoty. I přes řešící se problematiku, jak to bude se zabraným majetkem v dřívější době a kde budou probíhat cvičení členstva, podařilo se již v témže roce obnovy nacvičit skladbu na VII. slet v Paříži, první po obnově demokracie v Československu, kterého se 8. července zúčastnilo 11 cvičících a 3 necvičící členové Sokola Plzeň V. Z této slávy se na památku dochovala bílo-červeno-modrá sletová stuha. Dne 12. července se navíc po dlouhých 42 letech vrátil do vlasti na návštěvu předválečný emeritní náčelník “Pětky” Václav Ženíšek z Chicaga, se kterým je uspořádána beseda v sále kulturního střediska v Koterovské ulici. Postupně se pro obnovenou činnost podařilo prozatím získat tělocvičny Masarykovy základní školy a Mikulášského gymnázia na Slovanech, obnovily se i tradiční besedy dospělých a byly pořádány i Mikulášské nadílky pro první mladé členy v řadách jednoty i žáky základní školy. Ustavující rok 1990 se tak zakončil s počtem 67 mužů a 160 žen.⁵¹

Pod heslem „Spějme dál“ se díky schválenému zákonu České národní rady č. 232/91 Sb. podařilo vrátit sokolský pavilon zpět do rukou sokolů a od té doby v něm pro členy TJ Sokol Plzeň V., pod stejným názvem jednoty, opět probíhají cvičení “ve vlastním”. O obnovu činnosti jednoty se zasloužili především všichni činovníci zvolení na řádné valné hromadě, která se konala v aule gymnázia na Mikulášském náměstí 28. února 1991. Starostou obnovené jednoty byl zvolen Ing. Zdeněk Duchek, místostarostkou Věra Patrovská a jednatelkou Jarmila Tauberová. Náčelníkem mužských složek se stal František Sýkora a

⁵¹ DUCHEK, Zdeněk. Zpravodaj TJ Sokol Plzeň V. Plzeň: redakční rada výboru jednoty Sokol Plzeň V., 1991. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V.

ženské složky od té doby vedla náčelnice Dobroslava Lukešová. Důležité funkce ve výboru zastávali také Vojtěch Patrovský a Vladimír Lukeš, hospodář s matrikářem. Do výboru přibyli také Ing. Jaromír Kasal, který předsedal oddílu stolního tenisu, když všech 54 členů přešlo z TJ Lokomotiva do nově ustavené TJ sokolské 1. července 1991. Obdobně tomu bylo i u kuželkářů, kterých ve stejný den přešlo pod jednotu celkem 34 a kteří ustavili oddíl kuželek s br. Čechmanem, nově zvoleným členem do výboru, v čele.⁵² Do oslav 100. výročí jednoty se po roce 1998 podařila výstavba nové herní haly stolních tenistů, jejichž největším úspěchem byla dosud účast sestry Jolany Davidkové na Olympijských hrách handicapovaných sportovců v roce 2000 v australském Sydney, kde získala zlatou medaili ve dvouhře žen a stříbro v rámci soutěže družstev,⁵³ a v moderní době také postavení haly s čtyř dráhou navazující na starší kuželník, jejíž kolaudace proběhla v roce 2019.⁵⁴

Jednota o celkovém počtu 349 členů (k 31. 12. 2022) se i dnes nadále rozvíjí pod voleným výborem ve složení starostka Helena Chvojková, jednatelka Hana Vochocová, matrikářka Jitka Sutnarová, náčelnice Martina Würflová, náčelník Aleš Sutnar, vedoucím odboru sportu je Jindřich Panský, oddíl stolního tenisu zastupuje Stanislav Havlíček a oddíl kuželek Jaroslav Pejsar. V současnosti oddíl sportovní všestrannosti zajišťuje pro své členy celkem 8 různých cvičení pro všechny kategorie od malých dětí až po seniory. Oddíl stolního tenisu, jeden z největších v celém Plzeňském kraji, nyní zaštiťuje celkem 4 družstva. Družstvo žen se stabilně drží ve 2. lize a družstvo mužů "A" je na dobré cestě k postupu v soutěži z kraje do divize. Nadále zajišťuje sportovní vývoj mládeže, největším úspěchem bylo v loňském roce sedmé místo na mistrovství České republiky v soutěži dorostu do 19 let (čtyřhra sester Klaudivy Holubové a Věry Jaramillo). A v oddílu kuželek nyní jednota registruje také 4 družstva, z nichž se družstvo "A" umístilo v Přeboru kraje na krásném 8. místě. Na moderní čtyř dráze se pořádají i turnaje, kterým je např. již tradičně turnaj Grand Prix seniorů.⁵⁵ V letošním roce v září oslaví Tělocvičná jednota Sokol Plzeň V. s pauzami již 116 let trvání své činnosti a i když má nyní ve svých řadách zlomek počtu členů oproti minulosti a plány na vybudování lepšího sportovního prostředí se plní po malých krocích, tak

⁵² DUCHEK, Zdeněk. Zpravodaj TJ Sokol Plzeň V. Plzeň: redakční rada výboru jednoty Sokol Plzeň V., 1992. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V.

⁵³ CHVOJKOVÁ, Helena. 100. výročí „Pětky.“ Plzeň: TJ Sokol Plzeň V., 2007. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V., s. 23.

⁵⁴ Vítejte na Pětce: Oddíl kuželkářů - Foto/Video - Kolaudační setkání [online]. Webnode 2013 [cit. 22.2.2023]. Dostupné z: <https://kupl.webnode.cz/fotogalerie/>.

⁵⁵ VOCHOCO VÁ, Hana. Zprávy jednotlivých oddílů na VH2023. Plzeň: TJ Sokol Plzeň V., 2023. Uloženo u výboru TJ Sokol Plzeň V.

i nadále je “Pětka” místem, kde obětaví cvičitelé a činovníci pro své členy zajišťují moderní cvičební hodiny i kulturní akce a kde je vítán po vzoru sokolské myšlenky každý aktivní člen.

8 Nositelé slavné i nepříjemné historie

Pro sokolské jednoty je důležitým symbolem, mimo sokolský znak ČOS a vlajku, především jejich sokolský prapor. Pro mnohé sokoly a sokolky je to reprezentační znak jejich jednoty, a tak se mu přikládá vysoký význam i díky jeho historické hodnotě.⁵⁶ Nejinak tomu je i u TJ Sokol Plzeň V., pro kterou bylo v historii vytvořeno hned několik praporů a co je nejdůležitější, většina se jich doposud dokázala zachovat. Prapory jsou tak nejen reprezentující symboly v dnešní době, ale také jsou němými vypravěči dob minulých - bohaté historie "Pětky."

Historie praporů začíná ve druhé plzeňské jednotě hned rok po založení jednoty samotné, a to v roce 1908, když je ustavena praporová komise z řad ženského odboru k jeho vypracování. Krásný ručně vyšitý červenobílý prapor pro jednotu s textem „Tělocvičná jednota Plzeň V.“ se zdobeným sokolským znakem na jedné straně a českým lvem s korunou na straně druhé⁵⁷ byl vytvořen během roku zadání a jeho slavnostní rozvinutí tak bylo naplánováno již další rok při veřejném cvičení 5. září 1909. Právě strana se znakem českého království se ale stala pro naše předky problematickou, jelikož díky té straně praporu tehdejší c. k. úřady nepovolily jeho slavnostní rozvinutí před širokou veřejností. Prapor byl prozatím uschován u zvolených praporečnicků, bratrů, kteří se o prapor prozatím starali a kteří ho v budoucnu opatrovali a nosili na všech důležitých akcích. Historický moment, po žádosti podané až ke kabinetní kanceláři jeho veličenstva krále Františka Josefa I. po předchozím zamítnutí úřady, přišel až po dvou letech 9. července 1911, kdy je po slavnostní Akademii jednoty prapor slavnostně rozvinut a předán do rukou praporečnicků Suchého a Strobla. Od té doby tak svou účastí na důležitých akcích reprezentovali členi z "Pětky" svou jednotu nejen svou přítomností ve slavnostním kroji, ale také hrdým nošením svého slavnostního praporu. Z akcí, kde byl přítomen i prapor jednoty, stojí za zmínku, např. když krojovaní sokolové stáli čestnou stráž v roce 1913 při převážení ostatků básníka Jaroslava Vrchlického do Prahy, když v roce 1918 38 sester a bratrů v čele s praporečnický Jáchimem a Sláškem vítali nově zvoleného prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka do Prahy, nebo také když se zúčastnili 17. září 1922 slavnostního rozhalení jiného praporu - Sokola Plzeň II. Historický prapor ze Sokola Plzeň V. se účastnil i historických akcích, kterými jsou pohřeb tehdejšího ministra financí Aloise Rašina po atentátu v roce 1923 nebo 28. října na výročí založení republiky

⁵⁶ Česká obec sokolská: Symbolika Sokola [online]. La Taupe © 2023 [cit. 16.3.2023]. Dostupné z: <https://www.sokol.eu/symbolika-sokola>.

⁵⁷ Viz Příloha č. 10.

odhalení pomníku zastřelených dětí z 21. června 1918 v Koterovské ulici. Svou důležitost ale i nadále nese v tom, že na něj od roku 1919 skládal každý nově přistoupivší člen slavnostní sokolský slib ve znění:

„Slibuji, že budu dobrovolně plnit vše co stanovy České obce sokolské o členství v Sokole ukládají. Chci se řídit sokolskými zásadami a budu přispívat k jejich uplatnění v naší společnosti a tím chci přispívat k demokratickému rozvoji naší republiky.“⁵⁸

V obdobném znění, které se bohužel nedochovalo, skládali na svůj prapor první slavnostní přísahu členové ze Sokola V. již 16. listopadu 1919. Na plzeňský prapor ale také skládala svůj slib i členská základna ze Sokola Radobyčice 8. května 1921, která svůj prapor zatím nevlastnila, což ho činí mnohem důležitějším. V roce 1926 na “Pětku” přibývá druhý sokolský prapor dorostu, který vznikl dle návrhu sestry Malé z Prahy a který byl 3. června toho roku slavnostně rozhalen na letním cvičišti. Na jedné ze svých stran nese nápis „Vlastní silou“, který do určité míry ztotožňuje rozvoj sebevědomého a samostatného odboru dorostu v dobách minulých.

Zájezd ČOS do Plzně v roce 1929 nebyl úspěšný pouze svou velkolepostí a následnou chválou, ale pro Plzeňské z V. jednoty sokolské také ziskem přátelství na dlouhá léta s členy Sokola Subotica z Jugoslávie. Jako vděk za jejich řádné pohoštění získali plzeňští pro svou jednotu jménem jugoslávského vedoucího bratra Nerada Radiče vlajku s uvedeným textem „Bratři - bratřím“, což bylo pro všechny vysoké vyznamenání. Tato vlajka se ale jako odkaz pro budoucí generace již nezachovala. Jako vděk za rok 1929 se jednotě v její jubilejní rok 1932 podařilo předat vlajku s uvedeným textem: „Věrnost za věrnost“ subotickému starostovi Ing. Petrovičovi. Velkou slávou mezinárodního sokolského bratrství byl pro členy z “Pětky” letní zájezd do Jugoslávie 13. - 28. července 1933, kdy pod vedením Ing. Františka Pohořského navštívili nejen spřátelenou jednotu v Subotici na severu dnešního Srbska, ale také Záhřeb, Bělehrad, Sarajevo, Dubrovnik nebo Split. V Subotici za své veřejné cvičební vystoupení byli od místních sokolů před radnicí podarováni třemi stuhami s mnoha hesly v srbochorvatštině, dokazující mezinárodní návštěvu a spolupráci. Tímto sokolským skvostem s datací 15. července 1933 se plzeňská jednota Sokol V. může ve své sbírce pyšnit i v dnešní době. Ze stejného roku by dle sepsané pamětní knihy pro Plzeň V. měla pocházet vlajka

⁵⁸ Sokolská župa Plzeňská. Sokolský slib. Plzeň: SŽP, 1991. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V.

žákyň, která jim byla předána na dívčím táboře, který se konal od 1. do 10. srpna, která se však dnes ještě nenašla nebo se bohužel nezachovala.

Prapor dorostenek, který se nyní nachází v reprezentativním vlastnictví jednoty, pochází z předválečných let, konkrétně z roku 1937, kdy jej 9. května při „Dnu sokolského mládí“ do jejich držení slavnostně předala jejich dlouholetá vedoucí Anna Fialová. I s tušením nadcházejících nepříjemností se na jeho boku nachází prozřetelný text: „Ve zdravém mládí je nesmrtelnost národa“. Hrůzy války a perzekuce dokázaly prapory, stejně jako některé trofeje a kronika z doby předválečné přežít díky šetrnému zachování a skrývání u různých bratrů a sester sokolské jednoty. Zničení nejdůležitějšího artefaktu, praporu jednoty z roku 1908, zabránili jeho přechováváním tzv. ve střídavé péči praporečníci Skála a Minařík. Jeden z nich měl u sebe přechovávat i vlajku darovanou Jugoslávci - ta se však již do pavilonu jednoty nikdy nevrátila. Dorostenecký prapor byl po celou dobu skryt u bratra Bizka, prapor dorostenek u sestry Fialové, vdané Frintové. Nejzajímavější osud zažila dosud nezmíněná výletní vlajka, kterou sestry a bratři hrdě nosili na svých výletech po celé republice. Ta byla nejprve uchována u starosty Františka Mlynaříka. Ten byl ale zatčen, a tak vlajka z jeho domu putovala k bratru Valešovi, který byl ale také za války odveden úřady, a tak nakonec našla své umístění u Františka Nedvídky.⁵⁹ Její další osud je neznámý, jelikož také ani ona se nikdy do rukou všech sokolů již na „Pětku“ nevrátila.

Předposledním, již poválečným, přírůstkem do bohaté rodiny historických praporů a vlajek je menší, o to ale zdobnější žakovský prapor z roku 1948. Ten byl ještě před úplným zrušením činnosti Sokola na dlouhá léta vyšit Marií Bradovou.⁶⁰ I přesto, že se některé historické prapory a stuhy zachovaly až do dnešní doby,⁶¹ tak zdobené žerdi se soškami sokolů na vrchu se nedochovaly vůbec. Poslední historický prapor jednoty z doby poválečné s textem: „Tužme se a Ve věrnosti síla“ s mnoha zdobenými stuhami by se měl v dnešní době nacházet u Jiřího Holuba, emeritního člena žijícího ve Švýcarsku,⁶² který s ním objel mnohé po revoluci uskutečněné zahraniční sokolské slety, a pokud se zadaří, tak by měl být letos na konci května předán do správy novému náčelníkovi a praporečníkovi Aleši Sutnarovi. Skvělý

⁵⁹ AMP, Sokol V. - tělocvičná jednota Plzeň, I. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a270, i. č. 1; AMP, Sokol V. - tělocvičná jednota Plzeň, II. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a271, i. č. 2.

⁶⁰ Rozhovor s br. Bukovským, autorem výstavy 160 let Sokola v Plzni. Plzeň 10. 10. 2022, audiozáznam v archivu autora.

⁶¹ TAUBEROVÁ, Jarmila. Zápis č. 5 z výborové schůze Sokola Plzeň V. konána dne 7. 3. 1994. Plzeň: Sokol Plzeň V., 1994. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V.

⁶² Rozhovor s br. Holubem, emeritním členem TJ Sokol Plzeň V., Praha 8. 10. 2022, audiozáznam v archivu autora.

počin týkající se praporů zažila jednota v loňském roce 2022, když se na volební valné hromadě sešly jak navrácený novodobý prapor, který vznikl k 85. výročí založení jednoty po obnově Sokola z roku 1992⁶³ díky výtvarníkovi p. Egermaierovi, tak žakovský prapor navrácený Milanem Sobotou ze Sokola Horní Bříza s dorosteneckými prapory. Při hledání a navrácení spolupracoval hlavně Pavel Michalec, činovník ze Sokola Plzeň - Petřín, a především velitel Sokolské stráže župy Plzeňské, který sdružuje a organizuje krojované sokoly na novodobých akcích. Sbíрка všech historických a novodobých sokolských praporů je tak pro všechny budoucí výstavy a akce v jednotě téměř kompletní.

⁶³ Viz Příloha č. 11.

Závěr

Vzhledem k mému dlouholetému členství ve spolku Sokol a k zájmu o historii jsem svou bakalářskou práci zaměřil na historický vývoj a současnost Tělocvičné jednoty Sokol Plzeň V. Hlavním cílem práce bylo vytvořit dokument přehledně shrnující historii zmíněné jednoty od jejího vzniku v roce 1907 po současnost. Tento záměr se mně podařilo realizovat.

Ukázalo se, že jednota se během své existence dostala bez vlastní viny několikrát do vážných problémů a třikrát došlo k přerušení kontinuity jejího vývoje, vždy kvůli zásahu zvenčí, ve dvou případech zvlášť totalitního režimu, nacistického i komunistického. Sokolské myšlenky a především houževnatost členské základny však pokaždé nepřízeň osudu dokázaly překonat. Jak výsledky práce nesporně ukazují, podařilo se to především díky členům, kteří se nenechali odradit ani obtížně se vyvíjející dobou. Práce však dokumentuje i jinou houževnatost členské základny, tu spojenou se sháněním financí na stavbu velké moderní sokolovny, snu, který se bohužel nepodařilo uskutečnit, ale také s kulturní a tělocvičnou reprezentační činností všeho členstva. Práce tak odhaluje mj. unikátnost pěveckého sboru jednoty, připomíná polozapomenuté mistrovství této jednoty v odbíjené z dob jejího největšího rozkvětu nebo také úspěšnou účast členky oddílu stolního tenisu na olympijských hrách, tedy vrcholné sportovní úspěchy, které jsou opět spojeny s typickou sokolskou houževnatostí. Závěrečná kapitola se věnuje všem známým vytvořeným historickým praporům, které jsou úzce spojeny s historií každé sokolské tělocvičné jednoty, a především těm dodnes dochovaným. Zmiňuje se také o prokázané mezinárodní spolupráci plzeňských příslušníků Sokola Plzeň V. a sokolů z někdejšího jugoslávského města, dnes srbského s názvem Subotica.

Vzhledem ke skutečnosti, že mnou zvolená problematika nebyla nikdy předtím odborně zpracována, spočívá význam mé práce v první řadě v nalezení dosud neznámých archivních pramenů a ve druhé řadě v sepsání přehledného vývoje jednoty. Kromě souhrnu její historie pro potřeby vlastní organizace se tak nabízí možnost mnou vytvořenou práci představit i širší veřejnosti formou přehledné publikace, případně využít získané poznatky k přednáškovému, propagační či výukovému činnosti. A ještě jednu ambici v souvislosti s touto prací bych si přál realizovat: iniciovat na pozemku u pavilonu sokolské jednoty pomník na počest všech padlých a umučených členů z období sokolské perzekuce. To by bylo vskutku symbolické vyústění mého snažení a byl bych za jeho realizaci velmi vděčný.

I přes svou obsáhlost a zpracování všech nejdůležitějších historických momentů bakalářská práce navíc umožňuje i další rozšíření, zejména detailní zpracování osudů a soukromých životů jednotlivých nejvýznamnějších bývalých členů spolku nebo širší prozkoumání mezinárodního vztahu TJ Sokol Plzeň V. a Sokola Subotica. Předložená práce je důkazem toho, že sokolská činnost na “Pětce” má tendenci se nadále rozvíjet i přes veškeré historické pády, které prožila. A mne těší, že vždy byla a pro mnohé i nadále je místem, kde její členové rádi tráví svůj volný čas různými aktivitami, v moderní době především spojenými se sportovní činností.

Resumé

Bakalářskou práci jsem zaměřil na historii a dnešní činnost spolkové organizace Tělocvičné jednoty Sokol Plzeň V., která se dodnes vyvíjí na území města Plzně, mého rodného města.

Práce nejprve seznamuje se spolkem Sokol jako takovým, stručně připomíná jeho dlouholetou historii a popisuje organizaci tohoto spolku. V dalších kapitolách se věnuji dějinnému vývoji této spolkové organizace na území města Plzně, v celém státě i v zahraničí v jednotlivých státních formách Českého národa, tj. v Rakousku-Uhersku, Československé republice (ČSR), za protektorátu Čechy a Morava, a i v dnešní České republice. V práci zachycuji úspěšná a zajímavá představení jednoty na vrcholných sportovních akcích, jejímž členům se několikrát podařilo získat titul mistra ČSR nebo medaili z olympijských her. Dále v ní popisuji nikdy nesplněný sen o výstavbě vlastní moderní sokolovny, kvůli nedostatku času a prostředků na její výstavbu, nebo také těžkosti spojené s perzekucí sokolů nedemokratickými politickými formami u moci.

Pro zpracování závěrečné bakalářské práce byla stěžejní rešerše dochovaných materiálů o TJ v Archivu města Plzně, kterých není velké množství především kvůli válečnému bombardování Plzně z roku 1945 nebo zničení velké části archivu TJ příslušníky německého Wehrmachtu. Při zpracovávání práce se důležitými staly zdroje a prameny uložené v knihovně a kanceláři tělocvičné jednoty, nebo také zápisy z nejnovějších schůzí a VH sokolského spolku. Nejdůležitějšími dokumenty pro zpracování písemné práce byly pamětní knihy Sokola Plzeň V., uložené v archivním fondu TJ, z nichž popsání aktivity sokolské jednoty byly doplněny o přiložené dochované obrazové materiály, plány či zmínky od znalých sokolských kolegů-činníků.

V této mé bakalářské práci je v jejích kapitolách zpracována historie Tělocvičné jednoty Sokol Plzeň V. od okolností předcházejících jejímu vzniku až po působení této jednoty v dnešní době. Vznik i rozvoj jednoty byl do určité míry hlavně ovlivněn vývojem českého národa v rámci různých politických režimů, které ovládaly státní území, ve kterém se Sokol Plzeň V. nachází. I proto je tak její zanedlouho stošestnáctiletá historie poznamenána téměř půl století trvajícím, úřady přerušujícím období.

Tato bakalářská práce umožňuje využití při dalších vzdělávacích počínech, jakým by mohlo být např. detailní zpracování osudů a soukromých životů jednotlivých

nejvýznamnějších bývalých členů spolku, spojených s propagací jednoty i zkoumání bohaté sokolské historie. Závěrečná bakalářská práce je uložena v soukromé knihovně Tělocvičné jednoty Sokol Plzeň V. sídlící v Klášterní ulici 2 v Plzni.

Resume

The bachelor's thesis focuses on the sports and cultural activities of the Physical education unit Sokol Plzeň V. members from the period of its foundation in 1907 until today (2023). The thesis describes the historical development of this association in territory of the city of Plzeň, in entire state and abroad in the individual state forms of the Czech nation, i.e. in Austro-Hungarian Monarchy, in the Czechoslovak Republic, under the Protectorate of Bohemia and Moravia and in the present-day Czech Republic. It describes successful performances of association at top sporting events, the never-fulfilled dream of building its own modern Sokol-gymnasium, or the difficulties associated with the persecution of brothers and sisters from Sokol by undemocratic political forms in power. This bachelor's thesis enables use in other educational endeavours connected with promotion of the Sokol association as well as researching the biography of significant Sokol members. It is stored in the private library of PE unit Sokol Plzeň V. located at Klášterní street 2 in the city of Plzeň.

Resümee

Die Bachelorarbeit befasst sich mit den sportlichen und kulturellen Aktivitäten der Mitglieder des Turnverein Sokol Plzeň V. von der Zeit seiner Gründung im Jahr 1907 bis zum heute (2023). Die Schriftliche Arbeit beschreibt die historische Entwicklung dieses Turnverein auf dem Gebiet der Stadt Plzeň, im ganzen Staat und im Ausland in den einzelnen Staatsformen des tschechischen Volk, d.h. in Österreichisch-ungarische Monarchie, in der Tschechoslowakischen Republik, unter dem Protektorat Böhmen und Mähren und in der heutigen Tschechischen Republik. Es beschreibt die wichtigsten sportlichen Erfolge, den nie erfüllten Traum vom Aufbau einer eigenen modernen Sokol Turnhalle oder die Schwierigkeiten bei der Verfolgung von Mitgliedern durch undemokratische Machthaber. Bachelorarbeit ist in der privaten Bibliothek des Turnverein Sokol Plzeň V. in der Klášterní Straße 2 in Plzeň gelagert.

Seznam pramenů, literatury a elektronických zdrojů

A) Prameny

Archivní prameny

Archiv města Plzně

- Fond Sokol V. - tělocvičná jednota Plzeň, I. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a270, i. č. 1; II. Pamětní kniha Sokola Plzeň V., kart. 36a271, i. č. 2

Knihovna TJ Sokol Plzeň V.

- Sokol Plzeň V. - zápisy z valných hromad
- Sokol Plzeň V. - zprávy matrikářů
- Sokolská župa Plzeňská. Sokolský slib. Plzeň: SŽP, 1991. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V.
- VOCHOCO VÁ, Hana. Zprávy jednotlivých oddílů na VH2023. Plzeň: TJ Sokol Plzeň V., 2023. Uloženo u výboru TJ Sokol Plzeň V.

Archiv Gymnázia Plzeň, Mikulášské nám. 23

- Výroční zprávy II. české státní reálky v Plzni 1914/1915 - 1947/1948

Archiv Pěstuj prostor

- Z Hamburku na Petrohrad, Plzeň 2021

Tištěné prameny

- BARTOŠ, František. Čtvrtá výroční zpráva II. české státní reálky v Plzni. Plzeň: Knihtiskárna Českého Deníku, 1916. Uloženo v archivu Gymnázia Plzeň, Mikulášské nám. 23.
- ČOS - župa Plzeňská. Svým mučedníkům v národním boji o svobodu 1939-1945. Plzeň: Sokolská župa plzeňská, 1947. Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, sign. 1B178.
- DUCHEK, Zdeněk. Zpravodaj T.J. Sokol Plzeň V. Plzeň: redakční rada výboru jednoty Sokol Plzeň V., 1991. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V.
- DUCHEK, Zdeněk. Zpravodaj T.J. Sokol Plzeň V. Plzeň: redakční rada výboru jednoty Sokol Plzeň V., 1992. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V.

- CHVOJKOVÁ, Helena. 100. výročí „Pětky.“ Plzeň: TJ Sokol Plzeň V., 2007. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V.
- JIRSÍK, Bohumil. Osmá výroční zpráva II. české státní reálky v Plzni. Plzeň: Družstevní knihtiskárna (Karel Beniško), 1920. Uloženo v archivu Gymnázia Plzeň, Mikulášské nám. 23.
- KAVALÍR, Miroslav. Zimní sletové hry. Praha: Sletový výkonný výbor 1948, 1947. Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, sign. 391A21907.
- KOUBEK, J. Památník Sokola Plzeňského 1863-1913. Plzeň: tiskem závodů pro průmysl tiskařský a papírnický, 1913. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V.
- KOVÁŘOVÁ, Lenka. Almanach sokolské krajevé loutkářské výstavy v Plzni. Plzeň: Sokolská župa Plzeňská, 1936. Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, sign. 8J314.
- LÍKAŘ, Karel. Šedesát let Sokola v Plzni 1863-1923. Plzeň: Český Deník, 1923. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V.
- STRNAD, Josef. Třetí výroční zpráva II. české státní reálky v Plzni. Plzeň: Knihovna Českého Deníku, 1915. Uloženo v archivu Gymnázia Plzeň, Mikulášské nám. 23.
- SÚTVS (Státní úřadu pro tělesnou výchovu a sport). Pokyny k závodům o Tyršův odznak zdatnosti. Liberec: Československá obec sokolská, 1950. Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, sign. IIIJ1031.
- TAUBEROVÁ, Jarmila. Zápis č. 5 z výborové schůze Sokola Plzeň V. konána dne 7.3.1994. Plzeň: Sokol Plzeň V., 1994. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V.
- ZAHŘÁDKA, Lubor. Skupa. Plzeň: Západočeská galerie V Plzni, 2002. ISBN 80-86415-18-X.
- Vzdělávatelské listy - Pluky Stráže Svobody. Praha: redakce ČOS, 2018. ISSN 0489-6718.

B) Rozhovory s pamětníky (záznamy v archivu autora)

- Rozhovor s br. Bukovským, autorem výstavy 160 let Sokola v Plzni. Plzeň 10. 10. 2022
- Rozhovor s br. Holubem, emeritním členem TJ Sokol Plzeň V., Praha 8. 10. 2022

C) Internetové zdroje

- Česká obec sokolská: Co je Sokol [online]. La Taupe © 2022 [cit. 4. 10. 2022].
Dostupné z: <https://www.sokol.eu/sokol-poslani-symbolika>
- Česká obec sokolská: Historie Sokola - Založení Sokola [online]. La Taupe © 2022 [cit. 4. 10. 2022]. Dostupné z: <https://www.sokol.eu/historie-sokola-pamatky>
- Česká obec sokolská: Historie Sokola [online]. La Taupe © 2022 [cit. 7. 10. 2022].
Dostupné z: <https://www.sokol.eu/historie-sokola-pamatky>
- Wikipedie Otevřená encyklopedie: Památný den sokolstva [online]. MediaWiki [cit. 8. 10. 2022]. Dostupné z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Pam%C3%A1tn%C3%BD_den_sokolstva
- Česká obec sokolská: Co je Sokol - Základní organizační struktura ČOS [online]. La Taupe © 2022 [cit. 12. 10. 2022]. Dostupné z:
<https://www.sokol.eu/sokol-poslani-symbolika>
- Zaniklé obce a objekty: Plzeň-U Jána [online]. (C) 2005-2022 zanikleobce.cz [cit. 17. 10. 2022]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=126897>
- Vítejte na Pětce: Oddíl kuželkářů - Foto/Video - Kolaudační setkání [online].
Webnode 2013 [cit. 22. 2. 2023]. Dostupné z: <https://kupil.webnode.cz/fotogalerie/>
- Česká obec sokolská: Symbolika Sokola [online]. La Taupe © 2023 [cit. 16. 3. 2023].
Dostupné z: <https://www.sokol.eu/symbolika-sokola>
- Česká obec sokolská: Sokolské památky [online]. sokol.eu © 2017-2023 [cit. 19. 3. 2023]. Dostupné z: <http://www.sokolskepamatky.eu/objekty/detail/sokolovna-plzen-v/>

D) Odborná literatura

- ANTON, Miroslav. 100 let Masarykovy školy v Plzni. Plzeň: TCF Print s.r.o., 2023. ISBN 978-80-907773-8-5.
- BĚLOHLÁVEK, Miloslav. Plzeňská předměstí. Plzeň: NAVA, 1997. ISBN 80-7211-003-9.
- DRNEK, Jan a BRACHTEL, Oto. U císařské cesty. Plzeň: Občanské sdružení STREET o. s., 2015. ISBN 978-80-904746-2-8.
- KROUTIL, František a ZINDULKOVÁ, Anna. Gorodky. Liberec: Československá obec sokolská, 1950. Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, sign. IIIJ1499.

- MLÝNSKÝ, Jaroslav. Únor 1948 a akční výbory Národní fronty. Praha: Československá akademie věd, 1978. Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, sign. 1105663.
- MORAVCOVÁ, Hanka. Mušketýři Plzeňských volejbalových kurtů. Plzeň-město: František Spurný, Apex-Art, 2013. ISBN 978-80-87600-06-1.
- ŠPALKOVÁ, Gabriela. Bílé stopy na Českém západě. Plzeň: Starý most s.r.o., 2007. Uloženo ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje.
- VESELÝ, Martin. Do krytu! Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 2008. ISBN 978-80-7414-000-6.

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Tabulka vedení TJ Sokol Plzeň V. v průběhu let
- Příloha č. 2: Pěvecký sbor
- Příloha č. 3: Tabulka počtu členů jednoty v průběhu let
- Příloha č. 4: Pavilon při stavbě a ve stavu při 100. výročí založení “Pětky”
- Příloha č. 5: Foto z loutkového představení
- Příloha č. 6: Tablo z výročí jednoty 1932
- Příloha č. 7: Mistři z roku 1935 ve volejbale
- Příloha č. 8: Vizualizace moderní sokolovny
- Příloha č. 9: Čest padlým v boji za demokracii a samostatný stát
- Příloha č. 10: Prvý historický prapor
- Příloha č. 11: Fotodokumentace z moderních výročí plzeňské “Pětky (85., 90., 100.)

Přílohy

Příloha č. 1⁶⁴

	starosta	jednatel	náčelník	náčelnice
1907	Holub	Manšinger	Bureš	X
1908	Bureš	Manšinger	Vácha	X
1909	Světlík	Thorwarth	Vácha	X
1910	Světlík	Thorwarth	Nováček	X
1911	Divíšek	Herman	Kuna	Římovská
1912	Divíšek	Vokurka	Kuna	Římovská
1913	Divíšek	Herman	Kuna	Holpuchová
1914	Jáchim	Suchý	Horejš	Holpuchová
1915	Jáchim	Vokurka	Marek	-
1916	Jáchim	Friedl	Kuna	-
1917	Suchý	Batěk	Nedvídek	-
1918	Suchý	Slášek	Nedvídek	-
1919	Jáchim	Slášek	Nedvídek	Vithausová
1920	Jáchim	Sýkora	Řehoř	Vithausová
1921	Vašíček	Sýkora	Nedvídek	Poustková
1922	Suchý	Sýkora	Šmucr	Šmucrová
1923	Suchý	Sýkora	Šmucr	Kozáková
1924	Suchý	Sýkora	Nedvídek	Kozáková
1925	Suchý	Sýkora	Maťátko	Nová
1926	Jáchim	Sýkora	Maťátko	Nová
1927	Kotina	Sýkora	Maťátko	Nedvídková
1928	Kotina	Sýkora	Knaizl	Nedvídková

⁶⁴ SUTNAR, Aleš. Ze zpráv volebních VH jednoty 1907-2022.

1929	Kotina	Pohořský	Maťátko	Nedvídková
1930	Kotina	Pohořský	Rejthar	Nedvídková
1931	Kotina	Pohořský	Rejthar	Nedvídková
1932	Kotina	Pohořský	Rejthar	Nedvídková
1933	Kotina	Přibíková	Ženíšek	Nedvídková
1934	Hataj	Přibíková	Ženíšek	Nedvídková
1935	Hataj	Rejthar	Ženíšek	Nedvídková
1936	Hataj	Rejthar	Ženíšek	Nedvídková
1937	Hataj	Rejthar	Ženíšek	Nedvídková
1938	Hataj	Rejthar	Záhořík	Nedvídková
1939	Mlynařík	Rejthar	Záhořík	Nedvídková
1940	Mlynařík	Rejthar	Ženíšek	Nedvídková
1941	Mlynařík	Rejthar	Ženíšek	Nedvídková
1946	Mlynařík	Kotina	Záhořík	Nedvídková
1947	Mlynařík – Valeš	Kotina	Záhořík	Nedvídková
1948	Valeš	Kotina – Bayerle	Záhořík	Nedvídková
1991	Duchek	Tauberová	Sýkora	Lukešová
1992	Duchek	Tauberová	Sýkora	Lukešová
1993	Duchek	Tauberová	Sýkora	Lukešová
1994	Duchek	Tauberová	Sýkora	Lukešová
1995	Duchek	Tauberová	Sýkora	Lukešová
1996	Duchek – Sýkora	Tauberová	Sýkora	Lukešová
1997	Patrovská	Tauberová	Sýkora	Lukešová
1998	Patrovská	Tauberová	Sýkora	Lukešová
1999	Patrovská	Schreiterová	-	Lukešová

2000	Patrovská	Schreiterová	-	Lukešová
2001	Patrovská	Lukešová	-	Chvojková
2002	Patrovská	Lukešová	-	Chvojková
2003	Patrovská	Lukešová	-	Chvojková
2004	Patrovská	Lukešová	-	Chvojková
2005	Patrovská	Lukešová	-	Chvojková
2006	Patrovská	Kroftová	-	Chvojková
2007	Chvojková	Kroftová	Hakr	-
2008	Chvojková	Kroftová	Hakr	-
2009	Chvojková	Kroftová	Hakr	-
2010	Chvojková	Kroftová	Hakr	-
2011	Chvojková	Kroftová	-	Würflová
2012	Chvojková	Kroftová	-	Würflová
2013	Chvojková	Kroftová	-	Würflová
2014	Chvojková	Kroftová	-	Würflová
2015	Chvojková	Kroftová	-	Würflová
2016	Chvojková	Kroftová	-	Würflová
2017	Chvojková	Kroftová	-	Würflová
2018	Chvojková	Kroftová	-	Würflová
2019	Chvojková	Vochocová	-	Würflová
2020	Chvojková	Vochocová	-	Würflová
2021	Chvojková	Vochocová	-	Würflová
2022	Chvojková	Vochocová	Sutnar	Würflová
2023	Chvojková	Vochocová	Sutnar	Würflová

⁶⁵

⁶⁵ X = funkce neexistovala, dvě jména = převzetí funkce po úmrtí, - = do funkce nebyl nikdo zvolen [pozn. aut.].

Příloha č. 2⁶⁶

Příloha č. 3⁶⁷

1907	148	-	1946	1497	835+662
1908	-	-	1947	1772	915+857
1909	205	191+14	1948	2184	1272+912
1910	211	203+8	1990	227	67+160
1911	273	257+16	1991	448	182+266
1912	311	295+16	1992	-	-
1913	276	270+6	1993	413	-
1914	268	256+12	1994	-	-
1915	-	-	1995	-	-
1916	259	249+10	1996	-	-
1917	281	262+19	1997	-	-
1918	353	325+28	1998	481	-

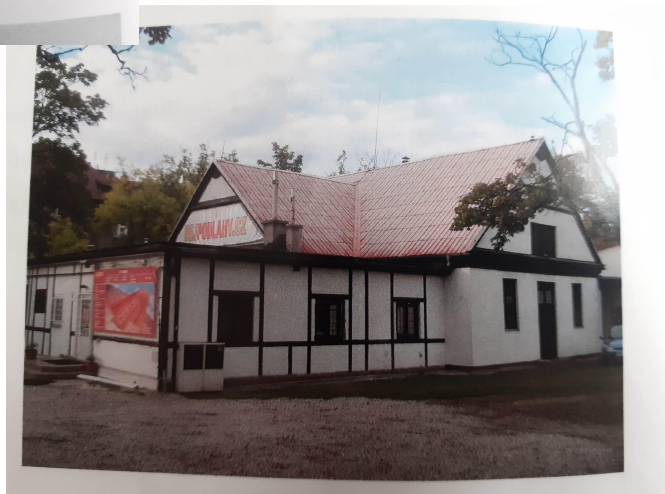
⁶⁶ CHVOJKOVÁ, Helena. 100. výročí „Pětky.“ Plzeň: TJ Sokol Plzeň V., 2007. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V., s. 4.

⁶⁷ SUTNAR, Aleš. Ze zpráv matrikářů jednoty 1907-2022.

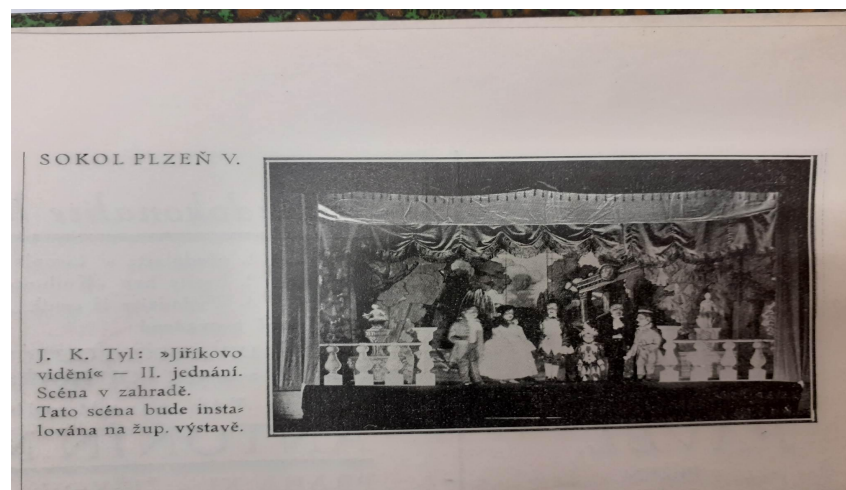
1919	575	461+114	1999	-	-
1920	595	481+114	2000	-	-
1921	-	-	2001	-	-
1922	905	696+209	2002	-	-
1923	842	651+191	2003	-	-
1924	792	619+173	2004	-	-
1925	798	601+197	2005	-	-
1926	805	585+220	2006	412	-
1927	830	591+239	2007	381	159+178+44
1928	845	599+246	2008	382	157+177+48
1929	1081	744+337	2009	372	143+177+52
1930	1241	867+374	2010	374	161+169+44
1931	1377	949+428	2011	344	151+141+52
1932	1483	1020+463	2012	346	146+144+56
1933	1565	1050+515	2013	351	154+134+63
1934	1500	991+509	2014	306	152+112+42
1935	1494	974+521	2015	297	136+120+41
1936	1420	927+493	2016	334	161+138+35
1937	1388	894+494	2017	343	157+134+52
1938	1383	898+485	2018	344	151+129+64
1939	1397	912+485	2019	290	121+103+66
1940	1436	939+497	2020	349	164+143+42
1945	1320	805+515	2021	293	153+140
⁶⁸			2022	394	180+169

⁶⁸ Vždy ve třetím sloupci uveden počet mužů+žen(+předškolních dětí dohromady), - = nepodařilo se dohledat [pozn. aut.].

Příloha č. 4⁶⁹

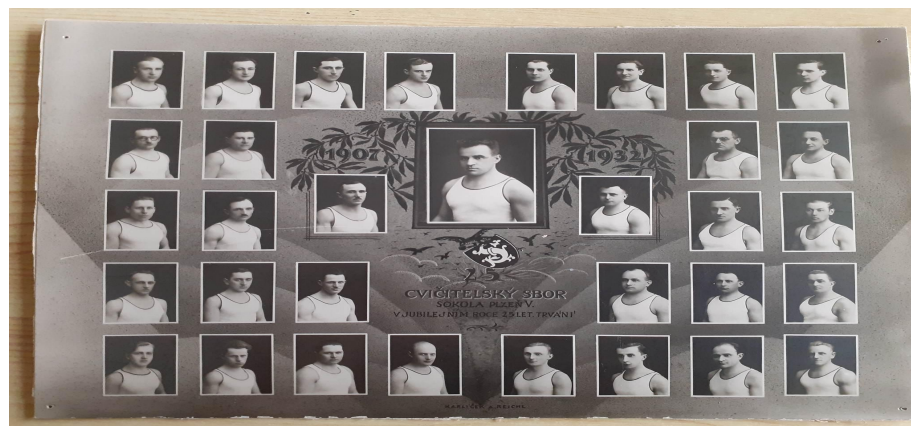
Příloha č. 5⁷⁰

⁶⁹ Česká obec sokolská: Sokolské památky [online]. sokol.eu © 2017-2023 [cit. 19.3.2023]. Dostupné z: <http://www.sokolskepamatky.eu/objekty/detail/sokolovna-plzen-v/>; CHVOJKOVÁ, Helena. 100. výročí „Pětky.“ Plzeň: TJ Sokol Plzeň V., 2007. Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V., s. 2, 6.

⁷⁰ KOVÁŘOVÁ, Lenka. Almanach sokolské krajevé loutkářské výstavy v Plzni. Plzeň: Sokolská župa Plzeňská, 1936. Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, sign. 8J314, s. 39.

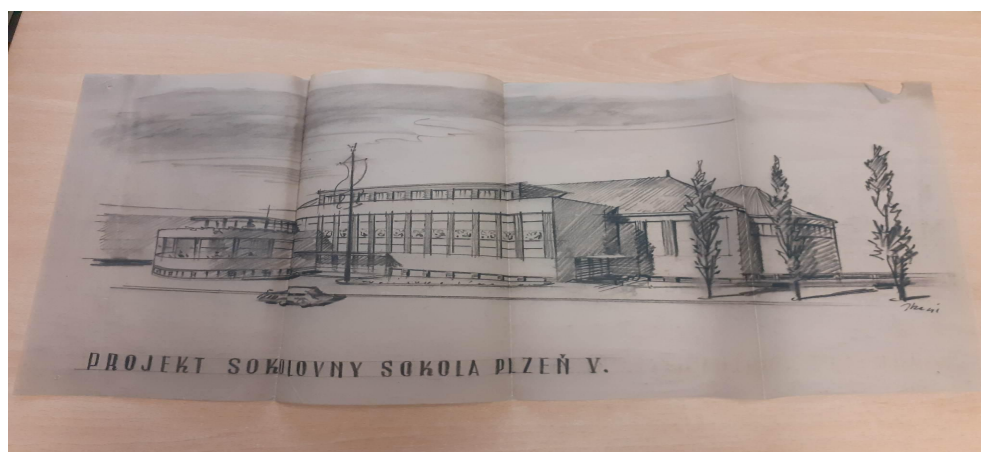
Příloha č. 6⁷¹

Příloha č. 7⁷²

Příloha č. 8⁷³

⁷¹ Uloženo v knihovně TJ Sokol Plzeň V.

⁷² MORAVCOVÁ, Hanka. Mušketýři Plzeňských volejbalových kurtů. Plzeň-město: František Spurný, Apex-Art, 2013. ISBN 978-80-87600-06-1, s. 15.

⁷³ AMP, Sokol V. - tělocvičná jednotka Plzeň, Projekty na stavbu sokolovny včetně dokumentace, kart. KB 6268, i. č. 11.

Čest všem padlým bojovníkům z řad TJ Sokol Plzeň V.

za demokracii (1941-1945):

br. **Dlesk** – popraven

br. **Horák** – popraven v Berlíně

br. **Kovařík** – popraven v Drážďanech

br. **Kratochvíl** – popraven v Drážďanech

br. **Müller** – umučen při výslechu

br. **Šmádl** – umučen při výslechu

a samostatný stát (1914–1918):

br. **Bartovský** – padl v srbském zajetí

br. **Bečvářík**

br. **Hegner**

br. **Hejný** – padl na bojišti

br. **Lukeš** – padl na ruské frontě

br. **Pochman**

br. **Polan**

br. **Rychtář** – padl na bojišti

br. **Špergl**

br. **Vokurka** – padl na bojišti

br. **Vít**

Nikdy nezapomeneme!

⁷⁴ SUTNAR, Aleš. Z pamětních knih I. a II. TJ Sokol Plzeň V.

Příloha č. 10⁷⁵

Příloha č. 11⁷⁶

⁷⁵ Fota autora.

⁷⁶ Z fotoarchivu TJ Sokol Plzeň V.